

CUMHURİYET DÖNEMİNDEN GÜNÜMÜZE KADAR
HAZIRLANAN PROGRAMLARDA ÖNERİLEN STRATEJİ
YÖNTEM VE TEKNİKLER

Nazike KULANTAŞ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

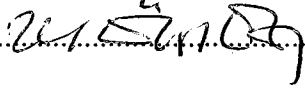
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin İlköğretim Anabilim Dalı,
İlköğretimde Sosyal Bilimler Bilim Dalı için öngördüğü,
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

T100402

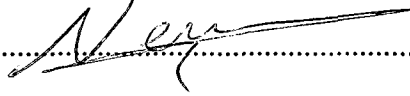
Ankara
Mayıs, 2001

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü' ne

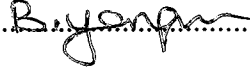
Bu çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, İlköğretimde Sosyal Bilgiler Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Prof. Dr. Veysel SÖNMEZ (Danışman)

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Neşe Işık TERTEMİZ

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Banu YANGIN

Üye.....

Yrd. Doç. Dr. Eset YAĞCI

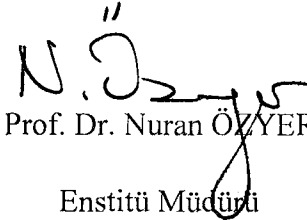
Üye.....

Yrd. Doç. Ali Ekber ŞAHİN

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

23.../...7...../2001

Prof. Dr. Nuran ÖZYER
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada, 1924'ten 1998'e kadar hazırlanan ilkokul (ilköğretim I. Kademe) programlarının Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili bölümleri uzman görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen strateji, yöntem ve tekniklerin yeterli olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda programların uygulamaya yönelik , strateji, yöntem ve teknikler açısından yetersizlikleri belirlenerek, daha işlevsel, etkin ve verimli programların yapılmasına katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmada tarihsel yöntem kullanılmıştır. Bunun için Milli Eğitim Talim ve Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 ve 1998 programları uzman görüşleri doğrultusunda incelenmiştir.

Araştırmada Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanmış Sosyal Bilgiler Programlarının önerilen strateji, yöntem ve teknikler açısından fazla bir gelişme göstermediği ve günün ihtiyaçlarına yeterince cevap veremediği sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen sonuçlarla Sosyal Bilgiler dersinin her ünitesi için kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklerin adım adım açıklandığı eğitim durumlarının hazırlanıp programa konması, programa "Strateji, Yöntem ve Teknikler" adı altında bir bölüm eklenmesi; programın sonunda çeşitli strateji, yöntem ve tekniklere göre hazırlanmış günlük planlara yer verilmesi; programda önerilen strateji, yöntem ve tekniklerin nasıl kullanılacağına örneklerle açıklandığı bir el kitabının hazırlanıp programla birlikte öğretmenlere ulaştırılması gibi önerilerde bulunulmuştur.

SUMMARY

In this search, the sections of the primary schools programmes connected with Social Studies lessons prepared from 1924 to 1998 have been examined in the direction of expert opinions. This program, it is searched that whether the strategy, method and techniques suggested for the education of these lessons are sufficient or not. At the end of the search, insufficiency of the programs about their strategy, method and techniques are determined, it is aimed that more active and productive programs should be prepared.

In the search, historical method has been used. For this, the programs of 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 and 1998 prepared by The Ministry of Education Training Establishment have been examined in the direction of expert opinions.

In the search, it is determined that the Social Studies programs which have been prepared from the declaration of Republic today has not been developed by the help of suggested strategy, method, techniques and these programs can't satisfy our current needs.

By the help of results decided at the end of the search some ideas such as preparing and carrying out some education programs in which the strategy, method and techniques are used step by step for each units of Social Studies lessons, adding a new section called "Strategy, Method and Techniques" to the program, placing new and current plans prepared according to some strategy, method and techniques to the end of the program, preparing a manual book in which suggested how these strategy, method and techniques are used by the help of examples and giving these books to the teachers with the program are suggested.

İÇİNDEKİLER

ÖZET		i
SUMMARY		ii
İÇİNDEKİLER		iii
ÖNSÖZ		iv
BÖLÜM I	PROBLEM DURUMU	
	Problem Durumu	1
	Araştırmanın Amacı	21
	Araştırmanın Önemi	21
	Problem Cümlesi	22
	Alt Problemler	22
	Sayıtlılar	22
	Tanımlar	23
	Sınırlamalar	23
	İlgili Araştırmalar	23
BÖLÜM II	YÖNTEM	
	Yöntem	30
	Evren ve Örneklem	30
	Veri Toplama Aracı	30
	Verilerin Cinsi ve Kaynağı	31
BÖLÜM III	BULGULAR	
	1926 Programında Önerilen Yöntem ve Teknikler	32
	1926 Programında Önerilen Stratejiler	39
	1936 Programında Önerilen Yöntem ve Teknikler	41
	1936 Programında Önerilen Stratejiler	48
	1948 Programında Önerilen Yöntem ve Teknikler	49
	1948 Programında Önerilen Stratejiler	62
	1968 Programında Önerilen Yöntem ve Teknikler	64
	1968 Programında Önerilen Stratejiler	70
	1989-1993 Programı	72
	1998 Programında Önerilen Yöntem ve Teknikler	73
	1998 Programında Önerilen Stratejiler	80
	Programların Önerilen Yöntem ve Teknikler Açısından Karşılaştırılması	81
	Programların Önerilen Stratejiler Açısından Karşılaştırılması	84
	Programların Strateji Yöntem ve Teknikler Açısından Genel Karşılaştırılması	86
BÖLÜM IV	YORUM VE ÖNERİLER	
	Yorumlar	92
	Öneriler	106
KAYNAKÇA		108

ÖNSÖZ

Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ile tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanmış ve müfredat programları üzerinde kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi 1968'e kadar Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi olmak üzere ayrı ayrı üç ders halinde okutulmuştur. 1968 programında yapılan değişikliklerle bu üç ders Sosyal Bilgiler dersi olarak birleştirilmiştir.

Bütün ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de eğitimde yenileşme, eğitimde reform ve düzenleme adı altında yürütülen çalışmalar vardır. Bu çalışmaların temelinde eğitim programlarında yapılan değişiklik ve düzenlemeler bulunmaktadır.

Ülkemizde Cumhuriyet'ten günümüze ilköğretimde, aralarda taslak niteliğinde olanların dışında 1926, 1936,1948,1968 ve 1998 programları düzenlenmiş ve uygulamaya konmuştur.

"Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanan programlarda önerilen strateji, yöntem ve teknikler" adlı araştırmamızda ülkemizde hazırlanan programlarda amaçlar ve konuların sıralanışı dışında dersin işlenişinde öğretmene rehberlik ve yardım açısından kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklere ne ölçüde yer verildiği, bunların yeterliliği ve nedenleri konusuna açıklık kazandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma, Problem, Yöntem, Programların Strateji Yöntem ve Teknikler Açısından İncelenmesi, Yorum ve Öneriler olmak üzere dört bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümde; problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, sayıtlar, tanımlar ve sınırlamalar açıklanmıştır. İkinci bölüm araştırmamızın yöntem bölümü olup, bu bölümde araştırmamızda kullanılacak yöntem, evren ve örneklem, veri, toplama aracı, verilerin cinsi ve kaynağı, kullanılacak istatistik tekniklere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde; Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanmış programlarda önerilen strateji, yöntem ve teknikler açıklanmıştır. Dördüncü bölüm olan yorum ve öneriler bölümünde de; programlarda önerilmiş olan strateji, yöntem

ve tekniklerin neden önerilmiş olabileceği önerilmeyenlerin neden önerilmemiş olabileceği, programlar düzenlenirken strateji, yöntem ve tekniklere ne kadar ve nasıl yer verilmesi gerektiği konularında yorumlar ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Kütüphanesi ve Yayınlar Dairesi Başkanlığı Arşivi, Milli Kütüphane, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesinin katalogları incelenerek, konu ile ilgili literatür taranarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmamın başından sonuna kadar bana yol gösteren, hatalarımı anlayışla karşılayıp düzeltmemde yardımcı olan danışmanım Sayın Prof. Dr. Veysel SÖNMEZ'e, araştırma süresince manevi desteklerini esirgemeyen ailem ve tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ankara, Mayıs 2001

Nazike KULANTAŞ

BÖLÜM I

PROBLEM

Bu bölümde Problem Durumu, Problem Cümlesi,Alt Problemler, Sayılılar, Tanımlar ve Sınırlamalar üzerinde durulmuştur.

PROBLEM DURUMU

Eğitim, insanın doğumundan ölümüne yani beşikten mezara kadar iç içe olduğu bir süreçtir. Her anne baba çocuğunu kendisinin, içinde yaşadığı toplumun gelenek göreneklerine, değer yargılarına vs. göre yetiştirmek ister. “Bir toplumun gelişmişliği yada geri kalmışlığı ile o toplumun eğitim sistemi arasında yakın bir ilişki olduğu görüşü yeni değildir. Özellikle son çeyrek yüzyılda Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların yayınlarında ve bilimsel araştırmalarda sık sık vurgulanmaktadır”(MEB 1999:82). Buradan hareketle bir ülkedeki eğitim sisteminin kalitesi ile o ülkede yaşayan insanların yaşam standartları arasında da bir doğru orantı olduğu söylenebilir.

Günümüzde bilgi ve bilgili insan ekonominin en önemli girdileri haline gelmiş olup teknoloji artık “sanayinin temel girdileri olan hammadde, enerji ve enformasyonu, kullanılabilir mal ve hizmetlere dönüştüren bilgiler kümesi” olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle bilim, teknoloji ve iyi yetişmiş insan gücü artık başta gelen üretim faktörleri arasında sayılmaktadır(Arslan 2000:1). Bu faktörlerden iyi yetişmiş insan gücü eğitimle sağlanmaktadır. Bunun öneminin farkına varan ülkeler eğitim sistemlerini yenilemek ve geliştirmek için yoğun araştırma ve çalışma içerisinde.

J.J.Rousseau; "Bitkiler kültürle, insanlar eğitimle biçimlenir." demiştir. İnsan davranışlarının öğrenme yoluyla kazanılıyor olması ve öğrenmesinde eğitim ürünü olması gerçeği, eğitimin önemini ortaya koymaktadır. İyi eğitim almış insanların oluşturduğu toplumlar düzenli ve sağlıklı toplumlardır. "Bu nedenle sağlıklı bir toplum olabilmek için eğitim işe koşulmalıdır. Ancak bu eğitim gelişmiş güzel değil, belli bir amaca hizmet edecek şekilde planlı ve programlı olmalıdır. Bundan dolayı bilim adamları yüzyıllardır eğitimin pek çok tanımını yapmışlardır."(Piriçdane1997:1).

Eğitim, her felsefi sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların pek çoğu, eğitime bir amaç yüklemiştir. İdealistler eğitimi, Tanrı'ya ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler, Realistler insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme süreci, Marxistler çelişkiyi en aza indirip üretimde bulundurma süreci Pragmatistler ise, yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, Varoluşçular da insanı sınır durumuna getirme süreci olarak ele almışlardır. Bilimde özellikle genetik mühendisliğindeki gelişmeler, öğrenmenin beyinde fiziksel uyarımlar sonucu, oluşan biyo-kimyasal değişiklikler olduğunu gösterir niteliktedir. Buradan hareketle eğitim, fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci şeklinde tanımlanabilir(Sönmez 1999:27). Her toplumun benimsediği felsefi sistem farklı olduğu için kabul edilen eğitim kavramının tanımı da toplumdaki farklılıklarla göstermektedir. Ülkemizde de genel olarak Pragmatistlerin görüşlerine göre Ertürk(1972) tarafından yapılan "bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci" şeklindeki tanım kabul görmektedir.

Eğitim geçmiş toplumlarda olduğu gibi günümüz toplumlarından da büyük önem arz eden bir bilimdir. Geleceğin dünyasında yer almak isteyen toplumların eğitime önem vermeleri zorunlu bir hal almıştır. Çünkü bir toplumun devamlılığı ve gelişmesi, toplumu oluşturan bireylerin eğitilmesiyle mümkün olmaktadır (Yaman1999:1-2). İnsan ve toplum için bu kadar önemli olan eğitim, genel olarak

formal ve informal eğitim olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Formal eğitim, önceden belirlenmiş hedeflere göre planlı, programlı ve düzenli olarak yapılmaktadır. Formal eğitim, örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılmıştır. Örgün eğitim, ilk, orta ve yüksek öğretim, yaygın eğitim de halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar, hizmet içi eğitim kursları vs. yi içine almaktadır. İnfomal eğitimde, formal eğitimde olduğu gibi, önceden belirlenmiş hedefler yoktur. Bu eğitim plansız, gelişigüzel olarak ve kendiliğinden gerçekleşen öğrenmeleri kapsar. Fidan, örgün eğitimi “ belli bir yaş grubundaki bireylere, Milli Eğitimin amaçlarına göre hazırlanmış eğitim programlarıyla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitim”(Fidan 1996:5) olarak tanımlamaktadır. Bir ülkede örgün eğitimin yapıldığı okullar aracılığıyla, toplumu oluşturan bireylerin ortak bir birikime sahip olmaları ve böylece ülkenin uzak hedeflerini gerçekleştirme amaçlanır.

Örgün eğitim kurumlarının başlangıcı, temeli ilköğretimdir. İlköğretim, kadın-erkek bütün vatandaşların Milli Eğitimin amaçları doğrultusunda bedeni, zihni ve ahlaki yönlerden yetiştirilmelerine ve gelişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir. “İlköğretimin toplum ve birey için taşıdığı önem her türlü tartışmanın dışında tutulmaktadır; çünkü, ilköğretim çocuk için gerçek fırsat eşitliği ve şanstır. Çocuğun yaşadığı topluma ait bir varlık ve öge olması ancak ilköğretim sayesinde olmaktadır. O yüzden de eğitimin bu kademesi, çoğu ülkede olduğu gibi ülkemizde de “ temel eğitim” olarak adlandırılmaktadır”(Arslan 2000:2).

Günümüzde özellikle bizim ülkemizde yapılan eğitimin toplumun ve bireyin ihtiyaçlarına yeterince cevap veremediği görülmektedir. İlköğretimde hedeflenen davranışların bireye kazandırıldığı varsayıldığından toplumumuzda görülen birçok olumsuz davranışların bulunmaması gerekir. Bir toplumda verilen eğitim sonucu istendik davranışlardan çok istenmeyen davranışların kazanıldığı gözleniyorsa o toplumun uyguladığı eğitim sisteminde bir sorun var demektir. Varış'ın (1976) eğitim sorunları hakkındaki görüşü şöyledir: “Eğitim, uygulamalı bir bilim alanıdır. Bu nedenle eğitim sorunlarına, problemlerine masa başından ve kağıt üzerinde değil, problemin kaynağında, okulda veya eğitim sisteminin bütününde çözüm aramak

gerekir. Eğitim sisteminde ortaya çıkan problemlerin çözümü, bir ülkede izlenen Milli Eğitim Politikasına, okuldaki öğrencinin davranışa dönüştürmesi söz konusu olan eğitim programlarının geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır (Aktaran: Demirel1999:27). Gerçekten de Milli Eğitim Politikasının uygulamaya geçişi ancak eğitim programlarının aracılığı ile sağlanabilir” (Demirel 1999:27).

Yunanca bir kelime olan program, genel olarak yapılması gereken bir işin bölümlerini, her bölümün yapılış sırasını, zamanını ve nasıl yapılacağını gösteren bir tasarı anlamına gelmektedir. Önemli işlerin üstesinden gelebilmenin temel şartlarından biri de yapılacak işin bir programa bağlanmasıdır. Eğitim ve öğretim işi de programlı olarak yapılması gereken önemli bir iştir. Çünkü toplumların ideal olarak benimsedikleri eğitim hedeflerine ulaşabilmeleri, bu alandaki çalışmalarını belli programlara uygun olarak sürdürmelerine bağlıdır. Varış, eğitim programı ve kapsamını şöyle belirlemektedir: Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, Milli Eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik, sağlık vb. hizmetler ve fonksiyonlar bu çerçeveye içine girer” (Büyükkaragöz, Çivi 1999:189).

Ülkemizde eskiden eğitimde program denildiği zaman müfredat programı akla gelmekteydi. Müfredat programı kavramı da; okul programında yer alan bir derste işlenecek konuların başlıklarını sıralayan listeyi ifade ediyordu. “Okul programındaki bir dersin genel amaçlarından özel hedefleri çıkarmak, listelenen başlıklardan konuların ayrıntılarına inmek, tavsiye edilen yöntemden dersin öğretim stratejisini kurmak öğretmene kalıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı'nda bugün bile uygulanan bu yöntemde değişmelerin olmasında iki etken rol oynamıştır. Bunlardan birincisi, modern görünümlü programların herşeyi ile Türkçeleştirilmesi, ikincisi ise bazı yüksek öğretim kurumlarında program geliştirme konusunda dersler verilmeye başlanmasıdır” (MEB1983:215).

Varış'a (1976) göre eğitimde program geliştirme, gerek okul içinde gerekse okul dışında, Milli Eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin uygun yöntem, teknik, araç ve gereçlerle geliştirilmesine yönelmiş koordine çabaların tümü (Aktaran:Demirel1999:28) olarak tanımlanabilir. Bu görüşten hareketle eğitimde program geliştirme, program öğeleri olan amaç, hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme boyutları arasındaki dinamik ilişkiler bütünüdür (Demirel1999:28). Program geliştirmenin özellikleri daha açık olarak Tablo I.1'de gösterilmiştir:

Tablo I.1

Program Geliştirme

Ne değildir?	Nedir?
1. Mevcut basılı programları içerik - yönünden değiştirmek	Yürürlükte olan programların uygulamada daha iyi ürün verebilmesi için ilgili bütün ve cansız antitelerin geliştirilmesidir.
2. Konu uzmanlarınca bilimde vaki - yeniliklerin basılı programa ilave etmek.	İlgililerin dolaylı ve doğrudan katılmasının sağlanması.
3. Durağandır.	- Dinamiktir. Operasyoneldir. Sürekli değerlendirme ve geliştirme söz konusudur.
4. Uzmanlarca, amaçların yeni - taksonomilere göre düzenlenmesi, konu ve faaliyetlerin etraflıca rehber materyal haline getirilmesi	Programın sınıfta, en iyi sonucu almak üzere önlemler alınması ve uygulamada "sınıfta ve okulda", araştırma yoluyla ilgililerde istenen davranışların gerçekleştirilmesidir.

(Öncül1990:34)

Bu karşılaştırılmalı yaklaşımda araştırma ve uygulamaya dayanan kapsamlı, sürekli, tüm ilgililerin katılması ile gerçekleştirilecek bilimsel bir program anlayışı ile bir kısım değişikliklerden oluşan kısır faaliyetler arasına kesin bir sınır konulmaktadır(Öncül 1990:34). Türkiye’de hazırlanan programlara bakıldığında ve Tablo I.1 ile karşılaştırıldığında daha çok "Program Geliştirme Ne Değildir?" bölümündeki özellikleri taşıdıkları görülmektedir.

Türkiye’de program geliştirme çalışmaları, il merkezlerinde mahalli okullar ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin destek ve işbirliği ile başlamıştır. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütünde devam etmiştir.1950’li yıllara kadar Türkiye’de program geliştirme çalışmaları daha çok dersler ve konular listesi hazırlanmakla ele alınmış, daha sonraki yıllarda daha sistematik bir yaklaşımda yapılmaya başlanmıştır(Demirel 1995:8).

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar ilköğretimde aralarda taslak niteliğinde olanların dışında 1926, 1936, 1948 ve 1998 olmak üzere belli başlı beş program uygulamaya konmuştur. Bunları sırası ile kısaca açıklamak gerekirse:

1- 1926 İlkokul Programı

1924 programından sonra bu programda, J. Dewey’nin üzerinde durduğu “ Hayat Bilgisi, toplu tedris ve iş okulu” kavramlarına yer verilmiştir. Hazırlanan program 1925-1926 öğretim yılından seçilen birkaç okulda denenmiş, oradan alınan sonuçlara göre bazı değişiklikler yapılarak 1927 yılında bütün ilkokullarda uygulanmaya başlamıştır. O dönemde program değişikliklerinin güçlükleri devam ederken Latin alfabesinin kabul edilmesiyle zorluklar bir kat daha artmıştır. Böylece yapılan program değişikliği, eskiden ayrı ayrı okutulan derslerin bir ad altında, ama yine tamamıyla eski anlatılış metoduna göre okutulmasından başka bir sonuç vermemiştir(MEB 1983:96).

2- 1936 İlkokul Programı

1926 programından sonra yapılan inkılaplar ve bunların getirdiği yeni ihtiyaçlar ve gelişmeler programda değişikliği zorunlu kılmıştır. İlk defa Milli Eğitimin ilke ve amaçlarına geniş olarak 1936 programında yer verilmiştir (Arslan 2000:5). 1936 programı, 1926 programının zamanın şartları ve ihtiyaçlarına göre gözden geçirilmesi ve düzenlenmesiyle şehir okulları için oluşturulmuş bir programdır. “1935 yılında toplanan komisyon, 1926 yılında uygulanmasına başlanan “ İlkmektepler Müfredat Programı’nda gerekli değişiklikleri yaparak, 1936 yılından itibaren “ Yeni İlkokul Müfredat Programı” adı altında yürürlüğe koymuştur (MEB 1983:97). 1930 programı bu programın köy okulları için hazırlanmış şeklidir.

3- 1948 İlkokul programı

Köy okulları program projesi ve 1936 programını uygulayan öğretmenlere bir anket uygulanmıştır. Bu anket sonuçlarına, zamanın şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yeniden geliştirilerek 1948 programı oluşturulmuştur (Şahin 1990: ..?). Bu program, 1948-1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (MEB 1983:99).

4- 1968 İlkokul Programı

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programını inceleyerek “İlkokul programında yapılacak değişikliklerle ilgili esaslar”ı bir rapor halinde tespit ettirilmiştir. Milli eğitim Bakanlığı, illere gönderdiği bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının 1948 ilkokul programı hakkındaki görüşlerini istemiştir. Yapılan inceleme ve deneme sonuçları gözden geçirilerek yeni programın ana hatları tespit edilmiştir. 1962 yılında “Ön program taslağı” hazırlanarak 14 Nisan 1962’deson şeklini almıştır. 1962 program taslağı, Talim ve terbiye Kurulu’nca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süre ile bazı okullarda

denemesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulamaya konması uygun görülmüştür. 1962 program taslağı, 25-30 Nisan 1968 tarihleri arasında toplanan İlkokul Programını Değerlendirme Semineri'nce incelenmiştir. Daha sonra bazı değişiklikler yapılarak Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 İlkokul programı kabul edilmiştir. 1968 İlkokul Programı, çift öğretim yapan ve birleştirilmiş sınıflarda faaliyette bulunan okullarda uygulanırken orak bir anlayışa varmak, kullanılacak metod ve tekniklerde görüş birliğini sağlamak, uygulamaları kolaylaştırmak ve böylece verimi artırmak amacıyla hazırlanmıştır (MEB 1983:102-104).

Bu programın diğer programlardan farkı III. Milli Eğitim Şurasında saptanan "Türk Milli Eğitiminin Hedefleri" yanında ayrı ayrı yer vermesidir. Ayrıca bu programda 1948 programında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgileri dersleri "Sosyal Bilgiler" başlığı altında toplanmıştır.

5- 1998 ilköğretim Programı:

1990'lı yıllarda düzenlenen programlar hep sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğüne yönelik programlardır. Bu programlarda da hedefler hiyerarşisine ve hedeflerin davranışsal ifadelerine yer verilmiş olmasının çağdaş program geliştirme anlayışına uygun olduğu düşünülmektedir (Arslan2000:14-15).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Cumhuriyetimizin ve devletimizin çarklarını döndürecek çağdaş insanı yetiştirecek programlara ağırlık verilmiştir. Bu yaklaşım başlangıçta ahenkli, tutarlı ve başarılı olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada ve yurdumuzda ekonomik, politik, sosyal ve kültürel değişmeler olurken eğitim programları bu değişmelere ayak uyduramamıştır. Bu konuda tutulan yol verimsiz ve sorunları artıran bir yol olmuştur. Eğitim amaçlarının, muhteva ve çabalarına, öğretim süreçlerinin, geliştirme yöntem ve tekniklerinin objektif bir araştırma yaklaşımı ile ele alınmasına ilişkin teorik ve uygulamalı çalışmalara 25 yıl öncesine kadar rastlanmadığını belirten Varış(1976), programlarda yapılan düzenlemeleri bir

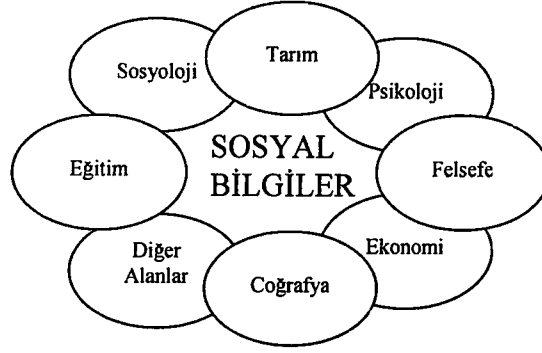
değişiklik hareketi olarak nitelemektedir. “...programlar amaç, ilke ve değerlendirme, ders konuları, süreler, uygulama süreçleri, değerlendirme teknikleri vb. yönlerden sayısız değişmeler geçirmiştir. Ancak değişme genelde biçimsel farklılaşmayı anlatır. Özde farklılaşma bir süreç gerektirir. Bu sürece katılan bütün canlı ve cansız antitelerin dinamik bir biçimde ve istenen yönde farklılaşması, olgunlaşması söz konusudur. Bu itibarla, Milli eğitim merkez örgütünün, uygulamadan uzak kurallarla araştırmalara dayanmadan verdiği programlara ilişkin kararların, okullara genelgeler aracılığı ile duyurulması bir değişik harekettir (Aktaran:Öncül 1990: 35-36). Bu görüşe göre ülkemizde 1926’den 1998 programına kadar hazırlanan programların çok farklı olduğu söylenememektedir. Yani değişiklik vardır ama araştırmalara dayanan bir farklılaşma görülmemektedir.

Bireyler, kültür ve davranış yönünden ancak bir insan toplumu içinde gelişir ve değerlendirilir. Bireyin sosyal hayatında uyması ve bu hayat içinde mutlu yaşaması, yaşadığı toplum hayatını ve yurdunu geçmişini ve bugünü ile çok iyi tanınması; toplumun kültürünü, adet ve geleneklerini benimsemiş olması, sosyal yönden bunlara uygun olarak kıyaslama, tahmin, kıvanç duyma ve yorumlama gibi yetenekleri kazanmış bulunması, yaşadığı toplumu ve yurdu incelemesiyle mümkündür. Bu ise Sosyal Bilgiler dersinde yapılır. İşte bu yönden sosyal bir varlık olan çocuklarımızın, yurdumuzun ve milletimizin geçmişini ve bugününü iyi tanıyan ve geleceğe kolaylıkla intibah edebilen iyi bir insan, iyi bir yurttaş olarak yetiştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve önemi büyüktür (Tekışık: 1969:9).

Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde, toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir. İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını, kendi sivil güçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler bu kavramın kapsamı içine girebilir. Bir bakıma tüm sosyal bilimlerin, felsefe ve diğer etkinliklerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir. Bu yargı, şöyle bir şekilde daha açık hale getirilebilir.

Tablo I. 2

Sosyal Bilgilerin Sosyal Bilim Alanlarıyla İlişkisi

Şekilde de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler, disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir (Sönmez 1999: 17).

Sosyal Bilgiler eğitimini ne zaman nerede başladığı kesin olarak bilinmiyor. Yalnız, "insanoğlu varolduğu andan itibaren hem fen hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır." denilebilir; çünkü insan doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. Bu süreç içinde ona en azından yiyecek bulmak, yemek, içmek, giyinmek, korunmak, seks yapmak, savunmak vb. etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazandırılır. Eğer kazandırılmazsa, kişi yaşamını sürdüremez. Tüm bu etkinlikler doğada ve bir toplum içinde olmaktadır. İnsan, yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle ele alınca, "fen ve sosyal bilimler insanoğlunun yaşamı kadar eskidir "savı ileri sürülebilir (Sönmez 1999: 21).

İlköğretim basamağında sosyal bilimlerin karşılığında bu bilimin temsilcisi olarak, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgilerin alt dalları olarak Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi görülebilir. Sosyal Bilgiler dersi bireyin iyi vatandaş olarak yetişmesini, yaşadığı topluma, çevreye uyum sağlaması, tanınması ve

karşılaştığı problemlerini çözebilecek temel bilgi ve becerileri, genel kültürü kazandırmayı amaçlar.

Sosyal Bilgiler öğretimi; öğrencilerin gelecekteki yaşamlarında topluma uyum sağlamalarını, toplum içinde yaşayan diğer insanlarla işbirliği yapmalarını, birbirlerini ve başkalarını takdir etmelerini benimsettiği gibi, milletine ve yurduna iyi bir vatandaş olarak hizmet etmeyi bir ülkü haline getirmiş olan bireyler olarak yetişmelerini de sağlamaya çalışmaktadır. Toplumumuzun insan tipini yetiştirmede, Sosyal Bilgiler dersi bir araç olarak kullanılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun toplumsallaşmasını sağlayan ve onu hayata hazırlayan en önemli derslerden biri olması gerekirken, ülkemizde dersin içeriğinin ve öğretiminin giderek bu amaçtan uzaklaşması sonucu önemini yitirmeye başlamıştır. Bu ders, öğretmenlerin ve velilerin büyük bir kısmı tarafından çalışılırsa (ezberlenirse) öğrenilebilecek, çoğunlukla çocuklar için gereksiz bilgilerin verildiği bir ders olarak algılanmaktadır. Öğrenciler de, niçin öğrenmeleri gerektiğini çoğunlukla kavrayamadıkları birçok bilginin öğretildiği bu dersi çalışırken güçlük çekmekte ve bu derste kazandıkları bilgileri günlük yaşantılarına transfer edememektedirler (Çileli1995:186). Okullarımızda yapılan öğretim genel kavramların ve bilgilerin öğrenciye aktarılması ile sınırlıdır. Uygulanan öğretim yöntemlerinin öğretmenle sınırlı tutulması, öğrenci etkinliklerinin çoğunlukla ders kitaplarına bağımlı olması, araştırma-inceleme, gözlem, problem çözme gibi uygulamaya ve yaparak-yaşayarak öğrenmeye dayanan çalışmalara yer verilmiyor olması gibi nedenlerle Sosyal Bilgiler dersinde hedeflenen davranışlar yeterince kazandırılmamaktadır denilebilir.

Öğretim kavramını yalnız başına ele aldığımızda “öğretmenin uyarıcı ve öğrenme durumları yaratarak, öğrencilerin amaçlar yönünde davranışlar geliştirmesine yardım etmesidir. Başka bir deyişle öğretim, öğrencilerin öğrenmelerini en iyi biçimde gerçekleştirmek için öğretmenin öğrencilere yaptığı düzenli etkilerdir (Demirel 1993 :3)denilebilir.

Bir başka tanıma göre de öğretim, öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gerekli araç-gereçleri sağlama ve rehberlikle bulunma eylemi (Büyükkaragöz, Çivi 1999: 24) olarak açıklanmaktadır. Bu tanımlardan hareketle bir dersin öğretimi denilince akla “Nasıl öğretilim?” sorusu gelmektedir. Bu soru bir dersin öğretiminde kullanılacak strateji, yöntem ve teknik kavramlarını da beraberinde getirmektedir. Bu kavramları kısaca açıklayalım:

Clark ve Starr’a (1968) göre, strateji dersin hedeflerine ulaşılmasını sağlayan oldukça genel bir yaklaşımdır. Bu anlamda strateji ilgili konunun seçimini, konunun kendi içinde analizini ve sentezlenmesini, konunun öğretiminde psikolojik temele göre hangi öğrenme modelinin uygulanacağını belirlenmesini kapsar. Belirli ölçüde strateji sınıf içi öğretim etkinliklerinin belirlenmesinden değerlendirilmesine kadar dersle ilgili öğretim sürecine yön verir (Aktaran:Büyükkaragöz ,Çivi 1999 :61).

Senemoğlu(1997) öğretme stratejilerini beş grup olarak incelemiştir:

1. Buluş Yoluyla Öğrenme

Bruner’in önerdiği bir öğretme stratejisidir. “Bruner, 1960 ve 1970’li yıllarda öğrencilerin sınıfta daha bağımsız ve girişimci olarak hareket etmeleri gerektiği konusunda dünyayı etkilemiştir. Buluş yoluyla öğrenme, öğrencinin kendi etkilerine ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmasını teşvik edici bir öğretim yaklaşımıdır. Bruner’e göre öğretmenin rolü, önceden paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmaktan çok, öğrencinin kendi kendine öğrenebileceği ortamı oluşturmaktır (Senemoğlu 1997:470). Buluş yolu stratejisi ile öğrenciye bilimsel düşünme, problem çözme, araştırma ve inceleme gibi yetenek ve beceriler kazandırılması hedeflenmektedir. Bu strateji öğrenci çalışmalarına dayanan, sınıf içinde ve dışında öğrenciyi aktif hale getiren bir stratejidir.

2. Alış Yoluyla Öğrenme (Sunuş Yoluyla Öğrenme)

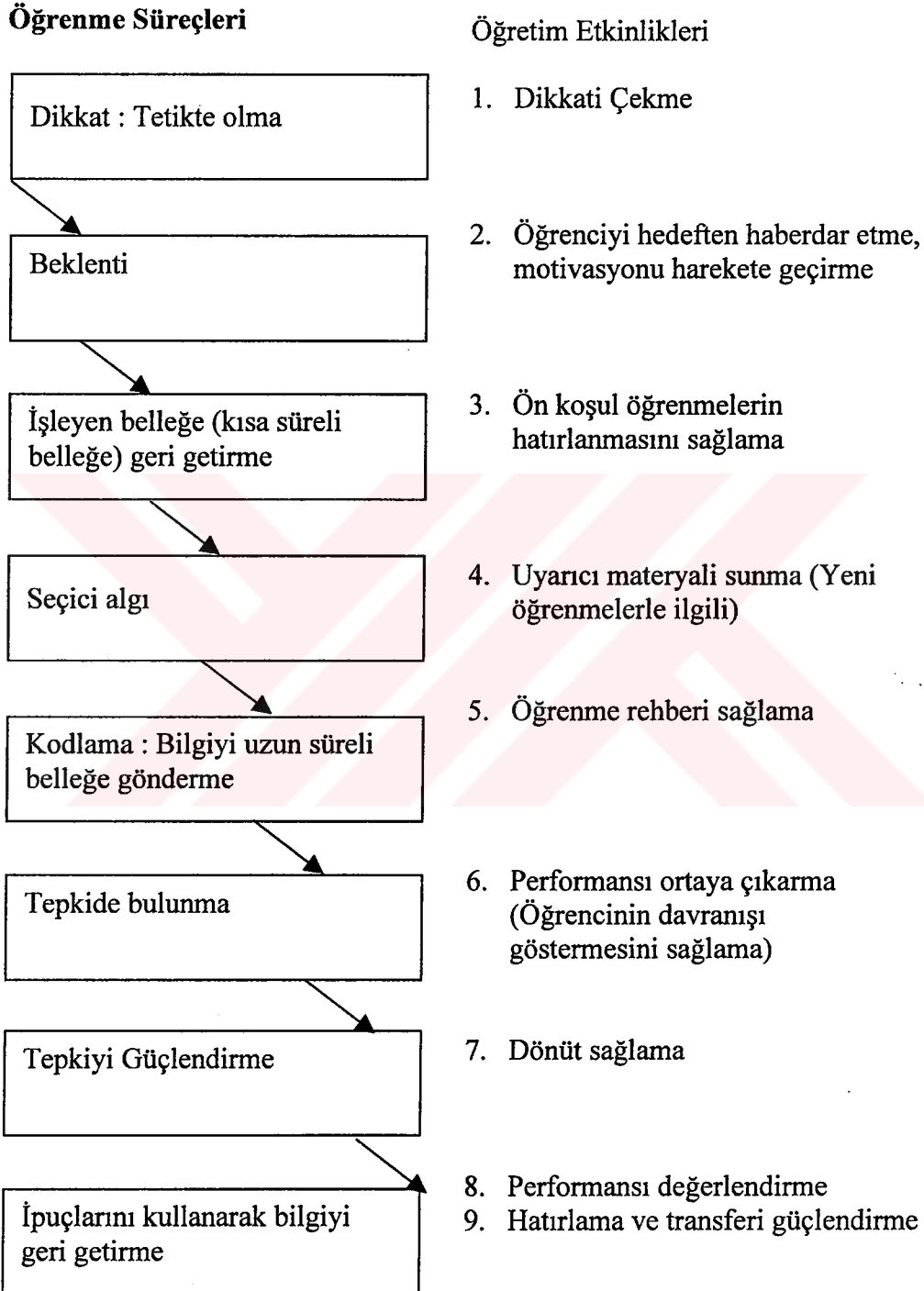
Ausubel, Bruner'in buluş yoluyla öğrenme yaklaşımına zıt ve alternatif olan bir yaklaşım önermiştir. Ausubel'e göre öğrenci, her zaman hangi bilginin önemli, hangi işaretlerin problem çözümü için uygun olduğunu bilemeyebilir. Bu nedenle birey, özellikle herhangi bir konu alanıyla ilgili öğrenmesi gereken kavramları, ilkeleri, fikirleri buluş yoluyla değil, kendine sunulan alma yoluyla kazanabilir. Konu alanının kavramları, ilkeleri, fikirleri, süreçleri öğretmen tarafından organize edilerek öğrencilere sunulmalı, öğrenciler de sunulan bilgiyi anlamlı bir biçimde öğrenmelidir. Alış yoluyla öğrenme kuramcılarına göre öğretmenin görevi, konuyu öğrenciler için en uygun biçimde organize ederek yapılandırma; uygun materyalleri seçme, daha sonra da konuyu, genelden özele doğru sistemli, anlamlı bir şekilde öğrencilere sunmaktır. Diğer bir deyişle, Ausubel'in bu yaklaşımının özü "Sunuş Yoluyla Öğretim" dir (Senemoğlu 1997:479). Sunuş yoluyla öğretimde öğretmen etkindir. Öğretmenin aktif olduğu yerde öğrenci pasif kalmaktadır. Bu strateji gerekli yerlerde kullanılmalıdır ancak sürekli kullanılmaktan kaçınmalıdır. Çünkü bu strateji öğrenciyi hazır bilgiye alıştırmakta, onu araştırma ve incelemeye sevk etmektedir.

3. Öğretim Etkinlikleri Modeli:

Gagne'nin önerdiği bir öğrenme modelidir. "Gagne etkili bir derste yer alan öğrenme, aşamalarını belirlemiş ve bu öğrenme süreçlerini sağlayacak öğretim etkinliklerinin neler olması gerektiğini aşamalı olarak açıklamıştır. (Senemoğlu 1997:486) Gagne'nin önerdiği modele öğrenme süreçleri ve öğretim etkinlikleri Tablo I.3'te gösterilmiştir.

Tablo I.3

Öğretim Etkinlikleri Modeli

(Senemoğlu 1997 :486)

Bu tablo incelendiğinde öğretim etkinlikleri modeli, öğrencinin her yönüyle öğrenmeye hazır hale getirilmesi, buna ihtiyaç hissettirilmesi, rehberlik, görsel-işitsel araç gereçlerle tüm duyu organlarına hitap eden etkinlikler, pekiştirme, dönüt, değerlendirme gibi öğelerin bulunduğu etkili ve kalıcı öğrenmeyi sağlayacak bir modeldir denilebilir.

4. Doğrudan Öğretim Modelleri

Rosenshine (1979) tarafından doğrudan öğretim ilkeleri şöyle özetlenmiştir: Doğrudan öğretim öğretmen merkezlidir. Öğrenciye sunulacak materyallerin yapılandırılması ve aşama aşama öğrenciye sunulduğunda öğretmen etkindir. Ders akademik odaklıdır. Öğrenciye kazandırılacak hedefler, hedeflere ulaştırılacak etkinlikler, etkinlikler için ayrılan zaman bellidir. Öğrencinin performansı izlenir ve öğrenciye anında dönüt verilerek yönlendirilir. Öğretim hedefleri, öğrencilerin yeteneklerine uygun materyallerin seçimi ve öğretimin basamak basamak ilerleyişi öğretmenin kontrolünde olmakla birlikte, etkileşim otoriter değildir. Öğrenci katılımı önemlidir. Doğrudan öğretim modelinin ilkeleri, önerilen diğer öğretim stratejileriyle aynıdır (Aktaran:Senemoğlu 1997:494). Doğrudan öğretim modeli, sunuş yolu stratejisinin öğrenci katılımına daha fazla önem verilen şekli olarak da düşünülebilir.

5. İşbirliğine Dayalı Öğrenme:

“Toplum içinde olduğu gibi sınıf içinde de öğrenciler arasındaki işbirliği başarıyı arttırıcı bir etkindir. Sınıf ortamında öğrenciler yarışmaya yöneltiliyorsa bir öğrencinin başarısı diğer öğrencinin başarısızlığını ortaya çıkaracaktır. Ancak işbirliğine dayalı olarak yapılan bir öğretimde başarısız öğrenci yoktur. İşbirliğine dayalı öğrenme tekniklerinin öğrenme düzeyini arttırmada etkili olup olmadığını araştıran birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda, işbirliğinin özellikle düşük yetenekli öğrencilerin problem çözme ve üst düzey öğrenme becerilerini, yarışmacı ortamlardan daha çok geliştirdiği gözlenmiştir. (Johnsson ve Johnson1985; Slavin, 1990)” (Aktaran:Senemoğlu1997:500). Ayrıca, işbirliğine dayalı öğrenme,

öğrencilerin psiko-sosyal gelişmelerine ve özellikle duygusal özelliklerine önemli katkılarda bulunmaktadır (Senemoğlu 1997:500).

Sönmez(2001) öğretim stratejilerini genel olarak beş grupta toplamış ve bunları şöyle sıralamıştır:

- 1- Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi
- 2- Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi
- 3- Araştırma-Soruşturma Yoluyla Öğretim Stratejisi
- 4- Tam Öğrenme Yoluyla Öğretim Stratejisi
- 5- Programlandırılmış Öğretim Stratejisi

Sönmez(2001), bu stratejilerin nasıl uygulanacağı, uygulanırken nelere dikkat edileceği ve hangi strateji kullanıldığında hangi yöntem ve tekniklerin uygulanacağını açıklamış, bunlarla ilgili günlük plan örnekleri vermiştir. Sunuş yolu ve buluş yolu stratejisi yukarıda açıklandığı gibidir. Araştırma-soruşturma stratejisinde genel olarak problem çözme becerisi kazandırma ve geliştirme amaçlanmaktadır. Bu nedenle dersleri genellikle bilimsel yöntemde olduğu gibi; problemin farkına varma, tanımlama, veri toplama, denence kurma, denenceleri test etme ve sonuca gitme aşamalarına dikkat edilerek işlenmesi esastır.

Bloom'ca sunulan tam öğrenme yoluyla öğretim stratejisinde, girdi ve işlem değişkenleri olarak şunlar yer almaktadır: Bilişsel giriş davranışları, duyuşsal giriş karakteristikleri ve öğretim hizmetinin niteliği. Bu öğretim stratejisinde, öğrencinin bilişsel davranışları ve karakteristikleri bilinmelidir. Öğretim hizmetinin ise, en azından şu niteliklerle donanık olması gereklidir:

- a- Her eğitim durumunda işaretler (ipuçları) bulunmalıdır.
- b- Her eğitim durumunda pekiştireç bulunmalıdır.
- c- Her eğitim durumunda öğrencinin etkin katılımı sağlanmalıdır.
- d- Her eğitim durumunda dönüt ve düzeltme bulunmalıdır.
- e- Ders ya da kursun üniteleri aşamalı olarak sıralanmalıdır (Sönmez 2001:340-341).

Programlandırılmış öğretim stratejisi ise bir sentezdir. Tüm öğretim strateji, kuram, yöntem ve tekniklerinin derslerde nasıl kullanılacağına gösterildiği ve yapılandırılıp sunulduğu bir yöntemdir. Programlandırılmış öğretimde öğrenciye kazandırılacak hedef-davranışlar bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve sezgisel alanın değişik basamaklarında olabilir, Öğrencinin bir üniteye girmeden önce neyi bilip bilmediğini belirlemek için bir ön test verilir. Bu öğretim stratejisinde ünite temele alınmıştır. Öğrencinin değişik akıl yürütme yollarını (tümdengelimi, tümevarım, analogi, diyalektik, hipotetik-dedüktif, fazilojik, aksiyometik, aklın başa dönmesi, retrödüktif) kullanıp bilgi, beceri, duygu ve sezgiyi bulup kullanması ve yeniden yaratması çok önemli bir ilkedir. Bu ilkelere dikkat edilerek hazırlanan, düzenlenen öğretim faaliyetleri sayesinde her öğrencinin seviyesine uygun, bireysel başarı sağlanması amaçlanmaktadır (Sönmez 2001:347-349).

Sonuç olarak strateji kavramı, hedeflere ulaşmayı sağlayan ve yöntemin seçimine yön veren genel bir yaklaşımı ifade ediyor denilebilir. Bu tanım incelendiğinde bir öğretim faaliyeti düzenlenirken stratejiye göre belirlenmesi gereken “Yöntem” kavramı ortaya çıkmaktadır. Eğitimciler çok uzun süreden beri öğretme yönteminin rolünü, konu alanıyla olan ilişkisini tartışmaktadırlar. Eğitimcilerin bir bölümü yönetime özel bir önem vermekte ve görüşlerini kısaca şöyle açıklamaktadır: “Bir kursun konusu, onun sunulduğunda başvurulan yöntem kadar önemli olmaz “(Lucio 1963:65).” (Aktaran:Bilen 1996:31). Yani bir öğretmenin sınırsız bilgisi olsa onu karşısındakine verimli olacak şekilde aktarmadıkça o bilginin sadece hamallığını yapıyor demektir ve o topluma hiçbir fayda getirmez. Bu da “Nasıl öğretilim?” sorusunun beraberinde getirdiği “Yöntem” kavramının önemini pekiştirmektedir.

Yöntem kavramı, bugüne kadar farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sözelimi yöntem,hedefe ulaşmak için önceden belirlenmiş ya da izlenecek en kısa yoldur. Diğer bir tanımda, yöntem, bir sorunu çözmek, bir deneyi sonuçlandırmak, bir konuyu öğrenmek ya da öğretmek gibi amaçlara ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur.

Eğitimde yöntem kavramı ele alındığında öğrencilere yeni davranışları kazandırma işleminin nasıl gerçekleştirileceği konusu ortaya çıkmaktadır. Eğitimin hedeflerinin gerçekleşmesi, hedeflenen davranışların kazandırılması uygun bir yöntemin seçilmesiyle sağlanabilir. Bu nedenle her ders için tek bir yöntem değil, çok farklı yöntemlerin kullanılması söz konusu olmaktadır.

Sınıf içinde öğrenme-öğretme sürecinin etkili olabilmesi uygun yöntemin seçimiyle doğru orantılıdır. Öğretmenlerin yöntem konusunda seçici olabilmesi onların çok farklı yöntemleri tanınmaları ve kullanabilmeleri ile mümkündür. Diğer bir deyişle, yöntem zenginliğine sahip olmaları gerekmektedir (Demirel 1993:45). Ayrıca uygun yöntemin seçimini etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlar, hedefler, içerik, öğrencinin özellikleri, kullanılabilir araç- gereç ve kaynaklar vs. Öğretmen bu değişkenlerden de mutlaka haberdar olmalı ve ona göre uygulayacağı yöntemi belirlemelidir.

Yöntem ve teknik kavramları birbirine çok karıştırılmaktadır. Yöntem, genelde hedefe ulaşmak için izlenen en kısa yol olarak tanımlanmaktadır. Teknik ise bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi, ya da sınıf içinde yapılan işlerin bütünü olarak tanımlanabilir. Yöntemi bir tasarım, tekniği de uygulamaya görebiliriz. Daha geniş bir açıdan yöntemi hedeflere ulaşmak için öğretme-öğrenme sürecini desenleme, planlama tekniği de bu desenlenen ve planlanan düşüncelerin uygulamaya aktarılmasında izlenen yol olarak görebiliriz (Demirel 1993:55).

Genel olarak strateji, yöntem ve teknikler, bunların arasındaki ilişki bunların hedefler ve akıl yürütme yolları arasındaki ilişkisini Sönmez bir tablo halinde şöyle göstermiştir:

Tablo 1.4

Strateji, Yöntem ve Teknikler

STRATEJİLER	YÖNTEMLER	TEKNİKLER	BİLİŞSEL ALAN	DUYUŞSAL ALAN	DEVİNİŞSEL ALAN	DAVRANIŞIN TİPİ	AKIL YÜRÜTME
SUNUŞ YOLUYLA ÖĞRETME (Expository teaching)	DÜZANLATIM	SORU-CEVAP TAKRİR İNFORMAL ÖĞRT.KON.SEMPOZYUM SÖYLEY	BİLGİ	ALMA	UYARILMA	Tanım, hatırlama, ezberden aynen söyleme, yazma	Tümdengelim
BULUŞ YOLUYLA ÖĞRETME (Discovery Teaching)	ÖRNEK OLAY GÜDÜMLÜ TARTIŞMA	Küçük-Büyük Grup Tartışması, Soru-cevap, Çember, Zıt panel, Münazara, Açık Oturum	KAVRAMA ANALİZ DEĞERLENDİRME	TEPKİDE BULUNMA DEĞER VERME	—	Grafiğe, simgeye, formüle çevirme. Neden, niçin, niye, nasıl olduğunu söyleme. Benzer ve farklılıkları yazma-söylenme Geçmiş ve geleceği belirleyip yazma, söyleme	Tümevarım Diyalektik Analog
ARAŞTIRMA SORUŞTURMAYO LUYLA ÖĞRETME (Inquiry Teaching)	ÖRNEK OLAY GÖSTERİP YAPMA	Workshop,Soru-cevap beyin fırtınası, Problem çözme, Karar verme Gösterme, Yaptırma, Rol Yapma, Gösteri, Dramatizasyon, deney, Gözlem	UYGULAMA ANALİZ SENTEZ DEĞERLENDİRME	ÖRGÜTLEME KİŞİLİK	UYARILMA K.DENETİMİNDE YAP BECERİ DURUMA UYDUR YARATMA	İlkeleri kullanma, Problem Çözme, yapıp Gösterme karar verme	Hipotetik-Dedüktif, Rerodüktif, Başa Dönme Fuzzy Lojik, Aksiyometik
TAM ÖĞRENME (Mastery Learning)	TAM ÖĞRENME	HAZIRBULUNUŞLUK, DÖNÜT, DÜZELTME, PEKİŞTİREÇ, ÖĞRENCİ KATILGINLIĞI, ÖĞRETİM HIZMETİNİN NİTELİĞİ	TÜM HEDEFLER			TÜM DAVRANIŞLAR	HİPOTETİK-DEDÜKTİF
PROGRAMLANDI RILMIŞ ÖĞRETİM	KARMA YÖNTEM	TÜM TEKNİKLERDE	TÜM HEDEFLER			TÜM DAVRANIŞLAR	TÜM AKIL YÜRÜTME YOLLARI

(Sönmez 2001 :177)

Tablodan da anlaşılacağı gibi bir öğretim planlanırken öncelikle hedefler belirlenir. Daha sonra hedeflere uygun stratejiler, stratejilere uygun olan yöntem ve teknikler belirlenecektir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde bir çok öğretim yöntemi kullanılmakta beraber yapılan öğretim dikkate alındığında uygulamada genel kavramların ve temel bilgilerin öğrenciye aktarılmasıyla sınırlı kalmakta ve bu maksatla da geleneksel olarak öğretmen ve ders kitabına bağlı sözlü anlatım yönteminin kullanmakta olduğu görülmektedir (Alkan, Kurt 1998:93-94). Sosyal Bilgiler öğretiminde, doğa bilimlerinde olduğu gibi her zaman deney ve gözleme yer vermek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde, konular genellikle ders kitaplarına bağlı olarak öğretmen merkezli işlenmektedir. Bu nedenle genellikle anlatım, soru-cevap veya tartışma yöntemi ile işlenmektedir.

Anlatım yöntemi ile işlenen derslerde yalnız kulağa hitap edilmektedir. Yani öğrenci pasif bir dinleyici konumundadır. “İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci derse aktif olarak katılmalıdır; çünkü tüm duyu organlarını kullanarak öğrenme ortamına katılan öğrenci daha kolay öğrenebilir ve öğrendiklerinin %80’ini de unutmaz. Öğrencinin yaparak yaşayarak öğrenmesine fırsat verilmelidir. Bunun için buluş yolu, araştırma-soruşturma yolu, tam öğrenme gibi stratejileri, bunlara uygun yöntem ve teknikleri kullanmalıdır (Sönmez 1999:211). Bir Çin atasözünde “Bir insana her gün balık vermektense, balık tutmayı öğretmek o insan için daha yararlıdır” denilmektedir. Bu sözden hareketle denilebilir ki; “Sosyal Bilgiler dersinde, öğrenciyi bilgi kaynaklarına başvurmaya ve buldukları bilgileri karşılaştırmaya ve bunlardan sonuçlar çıkarmaya olanak sağlayan anlatım yöntemi zaman zaman geçerli olsa da en az düzeye indirilmelidir (Binbaşıoğlu 1987:49)”.

Bu araştırma sonuçlarına rağmen ülkemizde öğretmenlerin çoğu kez derslerin amaçlarını unutup, kitaptan ezberletme yoluna gittikleri, takrir yönteminin adeta esiri olarak ders yaptıkları, öğrencileri araştırma, incelemeyi yöneltmedikleri vs. sorunların var olduğu bilinen bir gerçektir.

Yukarıda sayılan ve uygulamada görülen, Sosyal Bilgiler öğretimindeki bu sorunların bir kaynağı da, söz konusu ders için geliştirilen ve uygulanan eğitim programları olabilir; çünkü tüm eğitim faaliyetleri önceden hazırlanan programa göre yapılır. Eğitimin niteliği, büyük ölçüde uygulanan programa bağlıdır. Uygulanan programdaki eksiklikler tamamlanıp çağın ihtiyaç ve gelişmelerine göre yenilenmedikçe eğitimde kalite beklenemez. Hazırlanan programlarda sorun programın herhangi bir boyutunda olabilir: amaç, içerik, yöntem, araç-gereç, süre vs.önemli olan eğitimin hedeflerine ulaşmak için bu sorunları gidermeye yönelik çalışmaları yapmaktır

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 1924'ten günümüze kadar hazırlanmış ilköğretim I. Kademe) programlarımızın uygulama boyutunda yer alan Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmesi açısından değerlendirilmesi ve programın sınıf ortamında uygulanışı yönünden geliştirilmesi için öneriler ortaya koymaktır.

Bu amaçla,1924, 1926, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993 ve 1998'de hazırlanan programlar, uzman görüşleriyle belirlenecek ölçütlere göre incelenecektir.

Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler öğretimi, öğrencileri toplumsallaştırması yani iyi birer birey olarak topluma uyum sağlamaları ve milletine yararlı bir vatandaş olarak yetişmeleri açısından çok önemlidir. Öğretime temel teşkil eden programların da bu dersten beklenen hedeflere ulaşabilmesi açısından teorik bilgiden çok uygulamaya yönelik olması gerektiği söylenebilir. Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanmış ilköğretim programlarında Sosyal Bilgiler öğretimine ayrılmış bölümde uygulamaya yönelik verilen bilgilerin değerlendirilmesi amacını taşıyan bu araştırmanın bulgularının

ileriye dönü program geliştirme çalışmalarında programı hazırlayanlara, öğretmenlere ve konu ile ilgili araştırma yapacak kişilere yararlı olacağı umulmaktadır.

Problem Cümlesi

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar Sosyal Bilgiler Öğretiminde hangi strateji,yöntem ve teknikler programlarda yer almaktadır?

Alt Problemler

1- 1924-1926 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

2- 1932-1936 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

3- 1948 programında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

4- 1962-1968 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

5- 1989-1993 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

6- 1998 programında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

7- Cumhuriyet döneminden günümüze kadar hazırlanmış olan programlarda yer alan strateji,yöntem ve teknikler ne gibi bir gelişme göstermiştir?

Sayıtlar

Resmi kaynaklardan toplanan veriler doğru kabul edilmiştir.

Tanımlar

Strateji: Bu araştırmada; buluş yolu, sunuş yolu, araştırma-soruşturma, tam öğrenme stratejilerinin programlarda yer alıp almadığı incelenecektir.

Yöntem: Bu araştırmada yöntem kavramı,düz anlatım,tartışma,örnek olay,gösterip yaptırma, problem çözme, bireysel çalışma, proje yöntemi, yaparak yaşayarak öğrenme yöntemi, inceleme-araştırma, görüşme ve deney yöntemlerini kapsar.

Teknik: Bu araştırmada “Teknik” kavramı içinde şu tekniklere verilecektir: Beyin fırtınası, demonstrasyon, soru-cevap, dramatizasyon, küme çalışması, büyük grup tartışması, küçük grup tartışması, panel, zıt panel, sempozyum, forum, münazara, seminer, okuma, gezi, karşılaştırma ve sergi.

Sınırlamalar

Bu tartışma Ankara’ da 2000/2001 öğretim yılı içinde yapılacaktır. Araştırma Cumhuriyet’ ten günümüze kadar hazırlanmış programlarla sınırlıdır

İlgili Araştırmalar

Literatürde Cumhuriyet döneminde ilköğretim çalışmaları ve ilgili araştırmalara rastlamak mümkündür. Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarındaki değişme ve gelişmelerin (strateji, yöntem ve teknikler açısından) incelendiğı bu çalışmayla ilgili bazı araştırmalardan elde edilen veriler aşağıda özetlenmiştir.

Öncül (1990)’ün yaptığı araştırmada “**Talim ve Terbiye Kurulu Kararlarının Programlar Yönünden Analizi(1984-1988)** yapılmıştır.

Araştırma Sonucunda ;

- M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu tarafından “geliştirmek ve yenileştirmek” gerekçeleri ile yapılan ve Kurul’un onayına teklif edilen programların hazırlanması ve düzenlenmesi çabaları bilimsel bir program geliştirme anlayışından uzak görülmektedir. Çünkü;

- Programların yalnız alan uzmanlarından oluşturulan komisyona veya alan uzmanı kişilere belirlenen bir zaman dilimi içinde hazırlatıldığı görülmektedir.

- Programlara ilişkin çalışmalarda araştırma bulgularının ve uygulamada ortaya çıkan sorunların dikkate alınmadığı görülmektedir.

- Programların tamamı Kurul’da denenip geliştirilmek kaydıyla kabul edilmesine rağmen, incelenen süre içerisinde uygulama sonucuna göre düzenlenmiş bir programa ilişkin karar alınmadığı görülmektedir. Bu durum programların uygulamalarının değerlendirilmediğini göstermektedir.” gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Şahin (1990) tarafından yapılan araştırmada "**Öğretmen, Yönetici-Veli ve Müfettişlerin “İlkokul Programı” Hakkındaki Görüşleri**" incelenmiştir. Araştırmada ilkokul programının amaç ve ilkeleri, içerik, öğrenme ve öğretme süreçleri ve değerlendirme boyutları ile ilgili anket düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Bu araştırmada programın yeterli olmadığı, yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Taşpolatoğlu (1993) tarafından yapılan araştırmada, "**Türk Milli Eğitiminde Cumhuriyetten Günümüze Program Geliştirme Alanındaki Gelişmeler ve Bir Eğitim Programının Temel Özelliklerine İlişkin Uzman Görüşleri**" incelemiştir. Burada programların hedefler, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri incelemiştir. “Eğitim durumlarının düzenlenmesinde

öğretmene büyük roller yüklenmiş; öğretmenler, eğitim durumlarının düzenlenmesi ve içerik açısından yeni gelişmelerle donatılmıştır. Yani hazırlanan programlarda bu öge yeterince ele alınmamıştır” sonucuna varılmıştır.

Uçar (1995) tarafından yapılan araştırmada, **“Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim I. Kademe) Programlarındaki Değişme ve Gelişmeler”** incelenmiştir. Bu araştırmada 1926’dan 1995’e kadar yayınlanmış ve uygulanmış beş ilkokul programı, ele alınmış; hedefler ve davranışlar, dersler ve içerik, eğitim durumları, sınav durumları ve dayandığı eğitim felsefeleri açısından incelenmiştir. Bu araştırmada 1926,1936,1948,1968 ilkokul programlarında eğitim durumlarına yer verilmemiştir. Ancak, öğretmenlerin eğitim durumları hazırlarken yararlanabilecekleri yönlendirmeler (Programın uygulanması ile ilgili genel esaslar) ve programlarda her dersin başında yer alan dersin nasıl işlenmesi gerektiği konusunda öğretmenlere bilgi veren “açıklamalara” yer verilmiştir. “ sonucunu görmüştür.

Aydiner (1995) tarafından yapılan araştırmada **“İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri”** incelenmiştir. Bu araştırmada program üzerinde eğitim durumları açısından yapılan incelemede öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerinin kısmen yer aldığı görülmektedir. Ancak bunun yeterli olmadığı söylemektedir. Araştırma sonunda “Öğretmen ve müfettiş görüşlerine göre, uygulamada karşılaşılan genel güçlükler ile ilgili olarak: öğretmenler programa ilişkin güçlüklerle katıldıklarını, müfettişlerin ise bu konuda kararsız oldukları gözlenmiştir.

“Öğretmen görüşlerine göre, programa ilişkin güçlükler açısından” “program hedefler bakımından öğrenciyi ezberle yönlendirmektedir” görüşüne en yüksek aritmetik ortalama düzeyi ile katıldıklarını bildirmişlerdir. Müfettişler de öğrenciyi ezberle yönlendirdikleri öğrenciyi araştırmaya (inceleme, gezi, gözlem vb.) yönlendirmek açısından güçlük vardır” görüşlerine, “çok” düzeyi ile katıldıklarını bildirmişlerdir.

Toklu (1997) "**Öğretmen Algısına Göre İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sorunlar**" adlı araştırmasında, ilkokul 5. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak ve bu bulgular ışığında ilkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler programlarını geliştirmeye yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamıştır. Araştırmada:

- Programdan kaynaklanan problemler
- Fiziksel ortamdan kaynaklanan problemler
- Öğretmenin kişilik özelliklerinden kaynaklanan problemler
- Ders kitabından ve öğretmen eğitiminden kaynaklanan problemler
- Konuların yüzeyselliğinden kaynaklanan problemler incelenmiş ve bu

amaçla.

Tarih Öğretimi Sorun Envanteri uygulanmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgiler programlarıyla ilgili olarak; "...öğretmenlerin programdan memnun olmadıkları, programın hedefler, kazandırılacak davranışlar ve içerik açısından ihtiyaca cevap verecek nitelikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler programda ezbere dayalı, yaşamdan kopuk bilgilere değil, öğrencinin gelişim özelliklerine, ilgisine ve ihtiyaçlarına uygun, çağdaş yaşamın gereklerini karşılayabilen bir programa ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebeple ilkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler programı düzenlenirken bu ihtiyaçlara cevap verir nitelikte olması için önerilerde bulunmaktadır.

Özdemir (1997)in yaptığı "**Planlı Kalkınma Döneminde (1963-1995) İlköğretim Politikalarındaki Gelişmeler**" adlı araştırmada, planlı kalkınma döneminde görev yapan hükümetlerin izledikleri ilköğretim politikalarındaki gelişmelerin neler olduğunu saptamak, analiz edip yorumlamak ve gerekli durumlarda önerilerde bulunmak amaçlanmıştır.

Müfredat programlarıyla ilgili olarak II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; "İlkokul programları ilköğretim amaçlarına uygun olarak geliştirilecektir. Programlarda elişlerinin ağırlığı arttırılacak ve kitaptan yapılan öğretim yerine gözleme ve denemeye dayanan, oyunlardan yararlanan programlar geliştirilecektir

"(Özdemir1997:68) ifadesi yer almaktadır. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; "Tüm eğitim kademelerinde eğitimin ezberciliğe dayanan, kişiliği geliştirmekten çok kalıplaştırmaya iten, çoğu kez gereksiz kuru bilgiler yığınyından oluşan içeriğinin değiştirilmesi sağlanacaktır. "(Özdemir1997:74) ifadesi yer almaktadır. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; "Eğitimin niteliğinin artırılması gerektiği vurgulanmış ve üst öğrenime, mesleğe hazırlama diğer eğitim basamaklarıyla ve çevreyle bütünleşmenin ilköğretimin temel özellikleri arasında yer aldığı belirtilmiştir" (Özdemir1997:78). VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yine "Eğitimde genel olarak kalitenin yükseltilmesi ve müfredat programlarının geliştirilmesi vurgulanmıştır (Özdemir1997:80).

Araştırma sonucunda; "Planlı dönemden itibaren ilköğretimle ilgili olarak bütün hükümet programlarında aynı politikaların yer almış olduğu görülmektedir. Bu da bize politikaların hazırlanmasında mevcut durumun dikkate alınmadığını göstermektedir. İlköğretimin niteliğinin artırılması ile ilgili alınan kararlar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. Çünkü politik nedenlerden dolayı daha çok nicelik ön planda tutulmuştur.

Sığan (1997) tarafından yapılan araştırmada "**İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörler** "in neler olabileceği araştırılmıştır. Bu amaçla öğretmen ve öğrencilere Sosyal Bilgiler ders kitapları, uygulanan yöntem ve teknikler vs. konularını kapsayan anket yapılmıştır. Araştırma daha çok Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler eğitim programlarına (müfredat programı) yüzeysel olarak yer verilmiştir. Araştırma sonunda "Sosyal Bilgiler programı yeniden gözden geçirilmeli ve çağımızın gerektirdiği bir şekilde yeniden hazırlanmalı, eksik yönleri varsa giderilmelidir."(Sığan1997:..?) ifadesi ile programlara ilişkin öneride bulunulmuştur.

Piriçdane (1997) tarafından yapılan araştırmada "**İlköğretim 1. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi** " yapılmıştır. Araştırmada, ilköğretim kurumları Sosyal Bilgiler ders programının temel öğeleri açısından (amaç,

içerik, öğretim yöntemleri, ders araç-gereçleri, süre, değerlendirme) mevcut durumu, programın uygulanmasında karşılaşılan sorunlar, bu sorunların nedenleri, Sosyal Bilgiler programının belirlenen amaçlara ulaşabilmesi için alınabilecek önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda, yine daha çok ders kitapları üzerinde durulmuş ve önerilerde bulunulmuştur. Sosyal Bilgiler eğitim programına fazla değinilmemiştir. Yalnızca programda yer alan amaçların gözlenebilir öğrenci davranışları olarak ifade edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yaman (1999) tarafından yapılan “T.C’de İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Evrimi” adlı çalışmada; Programın “açıklamalar kısmından ve konularından hareketle uygulamada en çok “anlatım” ve “soru-cevap” metotlarının kullanıldığı, diğer yöntem ve tekniklere fazla ağırlık verilmediği, yani Sosyal Bilgiler programının çağdaş eğitim anlayışından uzak, toplumdaki değişim ve gelişmelerin gerisinde kaldığı sonucuna varılmıştır.

Anıl (1999) tarafından yapılan çalışmada "İlköğretim Kurumlarında Uygulanan Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi "yapılmıştır. Bu amaçla 4 ve 5. Sınıfta görev yapan öğretmenlere anket uygulanmıştır. Ankette:

- ❖ Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programı konusunda genel olarak olumlu bir görüşe sahip olup olmadıkları,
- ❖ Sosyal Bilgiler programını öğretmenlerin, programın; amaçları, içeriği, öğretim süreçleri ve değerlendirme boyutlarına ilişkin görüşleri,
- ❖ Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programı ile ilgili olarak geleceğe yönelik görüş ve önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası (%54.5), Sosyal Bilgiler programını "kısmen"yararlı ve uygun bulduğu, Sosyal Bilgiler programını uygularken, en fazla küme çalışması yöntemini (%91.9) kullandıkları, ikinci sırada da soru-yanıt (%73.2)yöntemini tercih ettikleri vs. sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sonunda içerik ve amaçlarla ilgili önerilerin yanında, programın uygulanmasına yönelik öğretmenlerin:

- ❖ "Öğretmen, programların hazırlanması ve geliştirilmesi sürecine her aşamada doğrudan ve etkin biçimde katılmalıdır."
- ❖ "İhtiyaç duyulan alanlarda bakanlıkça daha sık hizmet içi eğitim programları düzenlenmelidir." görüşleri önerilmiştir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, doğrudan Sosyal Bilgiler programlarındaki strateji, yöntem ve tekniklere dair bir araştırmanın yapılmamış olduğu görülmüştür. Araştırmalar genellikle Sosyal Bilgiler dersinin sınıf içinde hangi yöntem ve tekniklerle işlendiği, öğretmenlerin daha çok hangi yöntem ve teknikleri tercih ettikleri, hazırlanan ders kitapları ve bunlarla ilgili önerileri içermektedir. Yani genellikle eğitim programı (müfredat programı) değil de ders programına yönelik araştırmalar yapılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar araştırılmış ancak programlardan kaynaklanan sorunlara ayrıntılı olarak değinilmemiştir. Araştırmaların sonuçları birbirine benzemektedir. Yani bütün araştırmalarda programın yetersiz olduğu, uygulamada zorluklarla karşılaşıldığı ve çağın ihtiyaçlarına göre yeniden incelenmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonuçlarına varılmıştır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evreni,örnekleri,yöntemi,veri toplama aracı,verilerin cinsi ve kaynağı üzerinde durulmuştur.

Yöntem

Araştırmada Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanmış programlar incelendiğinden tarihi yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemde 1924 yılından 1998' e kadar M. E. B. tarafından hazırlanan programların Sosyal Bilgiler ile ilgili kısımları ele alınmış, bu programlarda önerilen strateji, yöntem ve teknikler incelenmiştir.

Evren ve örneklem

Araştırma, tarihi yöntemle yapılacağından evren ve örneklem tayinine gidilmemiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma, resmi belgeler üzerinde yani 1924'ten 1998'e kadar hazırlanmış ilkokul programları üzerinde yapılmıştır. Programlar teker teker incelenmiş, önerilen öğrenme-öğretme strateji, yöntem ve teknikleri tablolar haline getirilmiş ve açıklanmıştır.

Verilerin Cinsi Ve Kaynağı

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar hazırlanmış olan programlar incelenmiştir. Bunlar incelenirken,uzman görüşüyle belirlenmiş ölçütler dikkate alınmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde alt problemlerle ilgili veriler toplanmış, tablo haline getirilmiş ve açıklanmıştır.

1926 PROGRAMINDA ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1926 programında önerilen yöntem ve teknikler Tablo III.1’de sunulmuştur.

Tablo III.1**1926 Programındaki Yöntem ve Teknikler**

Programlar	Yöntem ve Teknikler
1926	
+	Düzenlatım
	Soru-cevap
+	Kütme Çalışması
	Kaynak Kişi (Görüşme)
+	Gösterip Yaptırma
+	Örnek Olay
+	Gösteri
+	Dramatizasyon
+	Okuma
	Proje Yöntemi
	Problem Çözme
	Deney
+	Gözlem
+	Gezi
	Beyin Fırtınası
+	Bireysel Çalışma
+	Yaparak Yaşayarak
+	Araştırma - İnceleme
+	Tartışma
	Küçük-Büyük Grup Tartışması
	Panel, Sempozyum, Açıkoturum
	Münazara-Seminer
	Zıt panel
	Sergi
+	Karşılaştırma

1926 PROGRAMI

Tablo III-1'deki verilere göre; düzanlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, dramatizasyon, okuma, karşılaştırma yöntem ve teknikleri 1926 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.

1926 programı üzerinde yapılan inceleme sonucu belirtilen yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiğine dair şu ifadeler yer almaktadır:

Düzanlatım

“Muallim takrirlerini isimlere ve tarihlere boğmayacak,okunması ve bilinmesi müşkül isimleri takrir esnasında tahtaya yazacaktır.” (MEB 1926:81).

“Müze mevcut olmayan yerlerde muallim kale, kule, su kemerleri gibi eseri itikadan madud eserleri gösterir ve bunların mazisi hakkında malumat verir.” (MEB 1926: 81).

“Diğer kaza ve memleketler hakkında verilecek bilgi, bunların dünyanın neresinde ve nasıl memleketler olduklarından, oralarda yaşayan insanların yaşayış tarzlarından bizimle olan ilişkilerinden ibaret olacaktır.” (MEB 1926: 86).

Küme Çalışması (Bireysel Çalışma)

“Çocukların daha ilk sınıflardan itibaren memleketin umumi hayatına iştirak ettirilmesi, idraklerinin, yaşlarının derecelerine göre kendilerine küçük vazifeler verilmesi, koleksiyonların, sınıf mevzuatının, kütüphanenin, mektep bahçesinin müşterek vücuda getirilmesi bazı işlerin müştereken amel edilmesi gibi tedbirler

çocuklarda intizam, şahsi ve müşterek mesuliyet hisleri gibi en yoğun ahlaki ve ictimai kabiliyetlerin inkişaf ve takviyesine hizmet eder.” (MEB 1926: 88).

Gösterip Yaptırma

“Coğrafya derslerinde çocukların yalnız kafalarına seracat etmeyerek, çocuğun kafası kadar izah edilecek dersleri yaptırmak suretiyle elini de işletmelidir.” (MEB 1926: 86).

Örnek Olay

“Dersler mutlaka talebe için cazip bir nükte-i hareketten başlamalıdır. Bu nükte-i hareketi gerek mektep hayatı dahilinde her vakit hadis olan meselelerde ve gerek çocuğun en yakın muhitindeki hadise ve olaylarda bulmak mümkündür.” (MEB 1926: 88).

“Coğrafya olayları hakkında gösterilecek örnekler mümkün oldukça memleketimiz dahilinden alınmalı, diğer kazalar ve memleketlerin mütealasında daima memleketimizle mukayeseler yapılmalıdır.” (MEB 1926: 85).

Gösteri

“Tedrisat esnasında tarihler levhalarda gösterilecektir. Eğer levha yoksa muallim kitaplardan tedarik edebildiği levhaları ve kartpostalları gösterir.” (MEB 1926:81).

“Tedrisat esnasında harita istimal edilecek (kullanılacak) eğer mektepte talep edilen harita yoksa muallim kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya krokiler çizecektir.” (MEB 1926: 81).

“Muallim ders anlatırken haritalarla takip etmelidir. İsmi geçen yer ve şekilleri harita üzerinde göstermelidir.” (MEB 1926: 86).

Gözlem

“Yurt bilgisi dersi hiçbir zaman sadece takriri bir ders olarak tedris olunmayacağı gibi bir nevi kıraat tarzında da okutulamaz. Bu ders tabiat tetkiki dersi derecesinde müşahede (Gözlem), tetkik ve tefkire istinad eder.” (MEB 1926: 88).

Gezi

“Mevcut olan yerlerde muallim, talebesine müzeleri ve eseri ittikayı gösterecektir.” (MEB 1926: 81).

Yaparak-Yaşayarak

“Çocuklara soyut ahlak kaidelerini öğretmekten ziyade kendilerine ahlaki ve ictimai itiyatlar kazandırmak lazımdır. Bunun için mektebin maddi ve manevi hayatı çocuklarda temizlik, düzen, nezaket, doğruluk, güzel ve iyi şeylere karşı muhabbet ve vazifeşinaslık gibi davranışları tesis edebilecek bir tarzda tertip ve tanzim edilmelidir. Çocukların daha ilk sınıflardan itibaren mektebin umumi hayatına iştirak ettirilmesi yaşlarının, idraklerinin derecelerine göre kendilerine küçük vazifeler verilmesi, koleksiyonların, sınıf mevzuatının, kütüphanenin, mektep bahçesinin müşterek vücuda getirilmesi, bazı işlerin müştereken amel edilmesi gibi tedbirler çocuklarda intizam ve faaliyet, şahsi ve müşterek mesuliyet hisleri gibi en uygun ahlaki ve ictimai kabiliyetlerin inkisaf ve takviyesine hizmet eder. (MEB 1926: 88).

Araştırma-İnceleme

“Coğrafya, çocuğu bulunduğu muhiti tetkike alıştırmak ile başlamalı daima yakından uzağa, görülden görülmeyene geçmek suretiyle çocuğun mutala ufkunu tedricen geliştirmelidir.” (MEB 1926: 85).

“Coğrafya derslerinde çocukların yalnız kafalarına seracat etmeyerek onları alayı görmek sonra gördüğünü mülahaza ve muhakeme etmeye alıştırmalı, merak ve araştırmalarını uyandırmalı ve çocuğu n kafası kadar izah edilecek dersleri yaptırmak suretiyle elini de işletmelidir.” (MEB 1926: 86).

“Yurt Bilgisi dersi, tabiat tetkiki dersi derecesinde gözlem, araştırma ve düşünmeye istinat eder.” (MEB 1926: 88).

Yurt Bilgisi dersinde takrir yerlerinde talebeye Yurt Bilgisi konularından biri hakkında bir küçük tetkik vazifesi yaptırmak faydalıdır.” (MEB 1926: 88).

Tartışma

“Mektep hayatına ait bazı meselelerin zaman zaman umumi bir vaziyette müzakere edilmesi önemlidir.” (MEB 1926: 88).

Okuma

Tarih dersinde çocuklara verilen malumat tarihi kıraatlarla ikmal ve tavsiye edilecektir.” (MEB 1926: 82).

Karşılaştırma

Coğrafya olayları hakkında gösterilecek olayla mümkün oldukça memleketimiz dahilinden alınmalı, diğer kazalar ve memleketlerin mütalasında daima memleketimizle mukayeseler yapılmalıdır.” (MEB 1926: 85).

“Bütün göçebe ve aşiret halinde yaşayan insanlarla medeni milletler mukayese edilecektir.” (MEB 1926: 82).

Dramatizasyon

“Dersten evvel hazırlanacak resimlerle ve kıraat parçalarıyla canlandırılacaktır.” (MEB 1926: 82).

Bu verilere dayanarak 1926 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için, Öğretmenlere düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, karşılaştırma yöntem ve tekniklerin önerildiği söylenebilir.

** İncelenen programlarda Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak stratejilere dair açık bir ifade bulunamadığından dolayı önerilen yöntem ve tekniklerden hareket edilerek önerilen stratejiler bulunmaya çalışılmıştır. Bunun için ilgili yöntem ve teknikler ışığında toplanan veriler tablolar haline getirilmiş ve açıklanmıştır.

1926 PROGRAMINDA ÖNERİLEN STRATEJİLER

1926 programında önerilen stratejiler Tablo III.2 'de sunulmuştur.

Tablo III.2

1926 Programındaki Stratejiler

	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1926	+	+	+	-

1926 programının incelenmesi sonucu elde edilen verilere göre; düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak-yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, dramatizasyon, okuma ve karşılaştırma yöntem ve tekniklerinin Sosyal Bilgiler öğretimi için önerildiği görülmektedir.

Bilindiği gibi uygulanacak stratejiye göre kullanılacak yöntem ve teknikler belirlenmektedir. Buna göre 1926 Programında;

Düz anlatım (takrir), soru-cevap, gösteri, okuma, karşılaştırma gibi yöntem ve teknikler önerildiği için Sunuş Yolu Stratejisi,

Tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma, gözlem vs. yöntem ve teknikler önerildiği için Buluş Yolu Stratejisi,

Küme çalışması, bireysel çalışma, araştırma-inceleme, yaparak yaşayarak, gezi gibi yöntem ve teknikler önerildiği için de Araştırma-Soruşturma Stratejisinin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması önerilmiştir denilebilir.

Bunun yanında Tam Öğrenme Stratejisi öğretmenin ders içi faaliyetler açısından her konu alanı düzeyinde, öğrenci hazır bulunuşluğunda ve sınıf düzeyinde etkili bir şekilde kullanılabileceği ayrıca bütün yöntem ve teknikleri bir bütün içerisinde kullanılabileceği bir stratejidir. Ancak 1926 programında bu stratejinin önerildiğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

1936 PROGRAMINDA ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1936 programında Sosyal Bilgiler Öğretimi için önerilen yöntem ve teknikler

Tablo III.3'de sunulmuştur.

Tablo III.3

1936 Programındaki Yöntem ve Teknikler

Programlar 1936	Yöntem ve Teknikler
+	Düzanlatım
	Soru-cevap
+	Küme Çalışması
	Kaynak Kişi (Görüşme)
+	Gösterip Yaptırma
+	Örnek Olay
+	Gösteri
+	Dramatizasyon
+	Okuma
	Proje Yöntemi
+	Problem Çözme
	Deney
+	Gözlem
+	Gezi
	Beyin Fırtınası
+	Bireysel Çalışma
+	Yaparak Yaşayarak
+	Araştırma – İnceleme
+	Tartışma
	Küçük-Büyük Grup Tartışması
	Panel, Sempozyum, Açıkoturum
	Münazara-Seminer
	Zıt panel
	Sergi
+	Karşılaştırma

1936 PROGRAMI

Tablo III.3'teki verilere göre; düzanlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme,gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, karşılaştırma yöntem ve teknikleri 1936 programında Sosyal Bilgiler Öğretimi için önerilmiştir.

1936 programı üzerinde yapılan inceleme sonucu belirtilen yöntem ve tekniklerin önerildiğine dair şu ifadeler bulunmuştur:

Düzanlatım

“Muallim takrirlerini isimlere ve tarihlere boğmayacak, okunması ve bellenmesi müşkül isimleri takrir esnasında tahtaya yazacaktır.” (MEB 1936:67).

“Müze mevcut olmayan yerlerde muallim kale, kule, su kemerleri gibi antika sayılan eserleri gösterir ve bunların mazisi hakkında malumat verir.” (MEB 1936:68).

“Tarih derslerinde çocuklara verilen malumat...” (MEB 1936:68).

“Türkler arasında müslümanlığın intişarı (Burada islamiyetin zuhur ve intişarı hakkında kısaca malumat verilecektir.” (MEB 1936:68).

“Diğer kıt'a ve memleketler hakkında verilecek malumat bunların dünyanın neresinde....” (MEB 1936:72).

“Coğrafya dersinde talebin atlasları önlerinde açılmış olacak ve muallim dersini tahrir ederken...” (MEB 1936:73).

Küme Çalışması- Bireysel Çalışma

“Çocukların daha ilk sınıftan itibaren mektebin umumi hayatına iştirak ettirilmesi, yaşlarının, idraklerinin derecesine göre kendilerine küçük vazifeler yükletilmesi, koleksiyonların, sınıf müzesinin, kütüphanenin, mektep bahçesinin, müştereken vücuda getirilmesi, bazı işlerin müştereken yapılması, bazı eşyaların müştereken imal edilmesi gibi tedbirler, çocuklarda intizam ve faaliyet, taavün ve tesanüt, şahsi ve müşterek mesuliyet hisleri gibi en yüksek ahlaki ve içtimai kabiliyetlerin inkişaf ve takviyesine hizmet eder.” (MEB 1936:86).

Gösterip Yaptırma

“... derslerde mektepte mevcut vasıtalardan azami derecede istifade etmeli ve kendisi bu vasıtalara ilave edilecek hazırlıklarda bulunmalı, talebesini de bu mesaiye iştirak ettirmelidir.” (MEB 1936:72).

“... derslerde icap ettikçe kendisi kara tahtaya kabataslak haritalar çizecek ve bunları talebesine de çizdirecektir.” (MEB 1936:73).

“... Muallim sırası geldikçe siyah tahtaya taslaklar, noktalar ve basit resimler çizerek dersini bunlarla izaha çalışacak ve talebe de bunları mümarese defterlerine geçirecektir.” (MEB 1936:74).

“Talebeye kilden, plastilinden veya kum ve topraktan kabartma haritalar da yaptırmalı ve bunlara mektep civarında arıza ve şekilleri yapmak ile başlamalıdır.” (MEB 1936:74).

Örnek Olay

“Coğrafya hadiseleri hakkında gösterilecek misaller mümkün oldukça memleketimiz dahilinden alınmalı...” (MEB 1936:71).

“Tedrisatta talebinin münfail bir dinleyici mevkiinde kalmaması lazımdır. Bunun için dersler mutlaka talebe için cazip bir hareket noktasından başlamalıdır: Bu hareket noktasını gerek mektep hayatı dahilinde her vakit hadis olabilecek meselelerde ve gerek çocuğun en yakın muhitindeki hadise ve vakıalarda bulmak daima mümkündür.” (MEB 1936:80).

Gösteri

“Tedrisat esnasında harita istimal edilecek, eğer mektepte matluba muvafık harita yoksa muallim kendisi renkli tebeşirle siyah tahtaya krokiler çizecektir.” (MEB 1936:67).

“Tedrisat esnasında tarihi levhalar da gösterilecektir. Eğer levha yoksa, muallim kitaplardan tedarik edebildiği levhaları ve kartpostalları gösterir.” (MEB 1936:67).

“Muallim coğrafya derslerini duvar haritaları üzerinde takip ederek vermeli, ismi geçen arıza ve şekiller birer birer harita üstünde göstermeli...” (MEB 1936:73).

“Coğrafya derslerinde talebinin atlasları önlerinde açılmış olacak ve muallim dersini takrir eder ve duvar haritası üzerinde mevkiileri gösterirken talebe bir yandan bunları duvar haritası üzerinde takip edecektir.” (MEB 1936: 73).

“Mektebin bulunduğu mahalden uzak yerleri, dünyadaki muhtelif cins insanları, bunların kıyafetlerini, meskenlerini, her memleketin en mühim yerlerini

talebinin gidip göremeyeceği coğrafya hadiselerini levha ve resim koleksiyonlarından göstermeli.” (MEB 1936:74-75).

Gözlem

“Bu ders tabiat tetkiki dersi derecesinde müşahedeye, tetkik ve tefekküre istinat eder.” (MEB 1936:79).

“... talebe her günkü müşahedelerini deftere geçirerek...” (MEB 1936:74).

Gezi

“Mevcut olan yerlerde muallim talebesine müzeleri ve eski eserleri gösterecektir.” (MEB 1936:67).

Yaparak – Yaşayarak

“Muallim coğrafya derslerini pek ameli bir şekilde hazırlamalı ve bu itibar ile bazı dersleri sınıf haricinde mektebin bahçesinde veya kır tenezzühleri esnasında vermeli...” (MEB 1936:72).

“Muallim talebelerine mektepte mevcut termometre, barometre gibi aletlerin istimalini öğretecek ve talebe her günkü müşahedelerini deftere geçirecek bunları grafiklerle de göstermeye çalıştırılacaktır.” (MEB 1936:74).

“ Harita ve plan fikrinin tersi ve takviyesi (dershanede ve mektep haricinde ameli tatbikat ve mümareseler yapılacaktır.)” (MEB 1936:75).

“ Sonra çocuklara mücerret ahlak kaideleri öğretmekten ziyade kendilerine ahlaki ve içtimai itiyatlar kazandırmak lazımdır.” (MEB 1936:80).

Araştırma- İnceleme

“Coğrafya, çocuğu bulunduğu muhiti tetkike alıştırmak ile başlamalı ve daima yakından uzağa, görölenden görölmeylene geçmek suretiyle çocuğun rü’yet ve mütalea ufkunu tedricen genişletmelidir.” (MEB 1936:71).

“... tahrir derslerinde talebeye yurt bilgisi mevzularından biri hakkında bir küçük tetkik vazifesi yaptırmak pek faydalı olur.” (MEB 1936:80).

Tartışma

“Bu içtimalara bidayeten muallim riyaseti de kendilerine bırakır. İçtimaların itina ile idare edilmesi lazımdır. Her içtimanın ruznamesi veya o içtimada müzakere edilecek mevzu birkaç gün evvel ilan edilerek talebenin münakaşaya hazır bulunması temin olunmalıdır.” (MEB 1936:81).

Okuma

“Bahse taallükü olan parçalar ders esnasında okunacak ve muallim talebeyi okunan parçaları anlatmaya davet edecektir.” (MEB 1936:75).

Karşılaştırma

“... bugün göçebe ve aşiret halinde yaşayan insanlarla medeni milletler mukayese edilecektir.” (MEB 1936:68).

“... diğer kıt’alar ve memleketlerin mütaleasında daima memleketimiz ile mukayeseler yapılmalıdır.” (MEB 1936:71).

Dramatizasyon

“Eski insanların kablettarih devirlerdeki hayatı (dersten evvel hazırlanacak resimlerle ve kıraat parçaları ile canlandırılacak... “ (MEB 1936:72).

Problem Çözme

“Dersin esas fikirlerini talebe sadece muallimin takrirlerinden öğrenmemeli, daha ziyade muallimin rehberliği altında kendi tefekkürü ile istihraç eylemelidir. Yani derste tekşif ve tefekküre çok mevki verilmelidir.” (MEB 1936:80).

“Mektep hayatına ait bazı meselelerin zaman zaman umumi bir surette müzakere edilmesi de çok faideli neticeler verir ve gençleri ileride umumi işlerin müzakeresine alıştıırır.

“Coğrafya derslerinde çocukların yalnız hafızalarına müracaat etmiyerek onları evvela iyi görmeye, sonra gördüğünü mülahaza ve muhakeme etmeğe alıştırmalı, merak veecessüslerini uyandırmalı...” (MEB 1936:72).

1936 PROGRAMINDA ÖNERİLEN STRATEJİLER

1936 programında önerilen stratejiler Tablo III.4 'de sunulmuştur.

Tablo III.4

1936 Programındaki Stratejiler

Programlar	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1936	+	+	+	-

1936 programının incelenmesi sonucu elde edilen verilere göre; düzenlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma ve karşılaştırma yöntem ve tekniklerinin Sosyal Bilgiler Öğretimi için önerildiği görülmektedir.

1936 programında, 1926 programında olduğu gibi; düzenlatım, gösteri, okuma, karşılaştırma gibi yöntem ve teknikler önerildiği için Sunuş Yolu Stratejisi,

Tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma, gözlem vs. yöntem ve teknikler önerildiği için de Araştırma-Soruşturma Stratejisinin Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere kullanılması önerilmiş olabilir.

1936 programında da Tam Öğrenme Stratejisinin önerildiğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

1948 PROGRAMINDA ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1948 programında Sosyal Bilgiler Öğretimi için önerilen yöntem ve teknikler Tablo III.5’de sunulmuştur.

Tablo III.5

1948 Programındaki Yöntem ve Teknikler

Programlar	Yöntem ve Teknikler
1948	
+	Düzanlatım
	Soru-cevap
	Küme Çalışması
	Kaynak Kişi (Görüşme)
+	Gösterip Yaptırma
+	Örnek Olay
+	Gösteri
+	Dramatizasyon
+	Okuma
	Proje Yöntemi
+	Problem Çözme
	Deney
	Gözlem
+	Gezi
	Beyin Fırtınası
+	Bireysel Çalışma
+	Yaparak Yaşayarak
+	Araştırma – İnceleme
	Tartışma
	Küçük-Büyük Grup Tartışması
	Panel, Sempozyum, Açıkoturum
	Münazara-Seminer
	Zıt panel
	Sergi
+	Karşılaştırma

1948 PROGRAMI

Tablo III.5'teki verilere göre; düz anlatım, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, gezi, bireysel çalışma yaparak-yaşayarak, araştırma-inceleme, karşılaştırma yöntem ve teknikleri 1948 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.

Yapılan inceleme sonucu 1948 programında, belirtilen yöntem ve tekniklerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması gerektiğine dair şu ifadeler bulunmuştur:

Düzanlatım

“Öğretmen aydınlatma, haberleşme, elbise gibi yaşama ihtiyaç vasıtalarının ayrı ayrı devirlerde geçirdiği değişiklikleri çocukların anlayacağı bir dille açıklayarak ...” (MEB 1948:125).

“Öğretmen, Türkler'in tarihte oynadıkları büyük rolü belirtecektir.”(MEB 1948: 126)

“Atatürk'ün kurtarıcı ve kurucu rehberliğiyle nasıl kurtulduğumuzu ve en ileri atacak hale nasıl geldiğimizi açıklayarak, Atatürk'ün gösterdiği yolda ilerlemeye devam edersek az zamanda nasıl modern bir seviyeye çıkacağımızı çocuklara kavratacaktır.” (MEB 1948: 126).

“Öğretmen, Türklerin dünyanın her tarafına nasıl ayrı ayrı adlar alarak kültürlerini yaydıklarını belirtecek,...” (MEB 1948:126).

“Cumhuriyet rejimini kurmakla Türk milletinin kendi egemenliğine nasıl kavuştuğunu çocukların kavrayacağı bir dille anlatacaktır.” (MEB 1948: 127).

“Türk çocuklarının Arap harflerini öğrenmek için ne kadar sıkıntı çektiklerini, öğrencilerin bugün olduğu gibi en iyi metotlarla kolayca dersleri anlamalarına, düşünmelerine ve öğrenmelerine önem verilmeyerek sadece kitapları anlamadan ezberlemeye mecbur tutulduklarını anlatmalı;...” (MEB 1948: 128).

“Çeşitli kavramların manalarını kavratmak için çocukların anlayabilecekleri örnekler bularak açıklamalı ve...” (MEB 1948: 128).

“Tarihi şahsiyetler üzerinde konuşulurken onların yaptıkları işleri, onları harekete getiren etmenleri, hareketlerinin sonuçlarını çocuk seviyesine göre belirtmelidir.” (MEB 1948: 129).

“Öğretmen, çocuklara yurttaşlık ödevlerini telkin ederken...” (MEB 1948: 129).

“Ağır bir antlaşmayı imzalamanın” ne demek olduğu müşahhas örneklerle bir milletin öbür milleti yenmesi demek olduğunu açıklamalı, antlaşmanın da ne demek olduğunu çocuklara kavrayacakları bir dille anlatmalıdır.” (MEB 1948: 130-131).

“Öğretmen, Cumhuriyet Bayramı, Milli Hakimiyet Bayramı, önemli tarihi olayların yıl dönümleri,büyük adamların doğum veya ölüm tarihlerinin veya yaptıkları eserlerin yıl dönümü dolayısıyla okulda veya başka yerde yapılacak törenlere öğrencileri iştirak ettirirken ya törenden önce, ya tören sırasında veya törenden sonra bunun manası, o bayramın, o olayın, o şahsiyetin tarihi önemi hakkında çocukları aydınlatacaktır.” (MEB 1948: 133).

Türkiye’nin coğrafya bölümleri incelenirken her bölgenin –varsa- turistik değeri ve turizmin yurt tanınmasında ve ekonomisindeki önemi belirtilmelidir. (MEB 1948: 140).

“Yolların, dağların, vadilerin ve diğer engebelerin haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve böylece tabiatla harita arasındaki ilişki açıklanmalıdır.” (MEB 1948: 141).

“Atatürk’ün Türk Cumhuriyet rejimini kurmakla Türk milletinin saadet ve refahına yapmış olduğu büyük hizmetler belirtilecek,...” (MEB 1948: 148).

“Yurt Bilgisi derslerinde öğretmen, Büyük Türk Devriminin çeşitli cepelerini öğrencilere açıklamakla beraber ....” (MEB 1948: 148).

“Öğretmen, fertlerin bir yandan kendi kabiliyetlerine, öte yandan da milletin iyiliği için en uygun bir işe ve mesleğe sarılmalarının önemini belirtmeli; insanın hangi meslekte olursa olsun işini milletin faydası için en uygun bir şekilde ve en verimli bir suretle yapmasının bir ödev olduğunu telkin etmelidir.” (MEB 1948: 149).

“Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi konularını işlerken öğrencilere Türk ahlakının ilkelerini olaylardan hareket ederek telkin edecektir”(MEB 1948: 151).

“Öğretmen, Tarih derslerinde, eski eserlerle anıtların Türk tarihinin birer belgesi olduklarına çocukların dikkatini çekerek bunları yıkılmaktan bozulmaktan veya yabancı ellere geçmekten korumanın bizim için bir ödev olduğunu telkin edecektir.”(MEB 1948: 133).

Gösterip yaptırma

“...başka başka devirlerde ayrı ayrı şekiller alan yaşama vasıtalarının asıllarını, modellerini veya resimlerini öğrencilere inceleyerek ve yaptırarak onlara bu hususta müşahhas fikirler verecektir” (MEB 1948:125).

“Çocuklara harita fikri vermek, onları haritadan faydalanacak bir hale getirmek için plan fikrini kuvvetlendirmekten işe başlamalıdır. Bilhassa ilk devrede sınıftan başlayarak okulun etrafında ki yapıların; sokakların ve okul ile ev arasındaki yerlerin kumda küçük ölçüde canlandırılmasına önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen örneğe uygun olan basit planlar yaptırılmalıdır.”(MEB1948:140).

“Yolların, dağların, vadilerin ve diğer engebeli haritalar üzerinde nasıl gösterildikleri anlatılmalı ve çocukların haritalarına başvurularak bildikleri tabiat engebelerinin haritada yeri bulundurulmalı...”(MEB1948:141).

“Tabii haritalarda deniz seviyesindeki yerler ile çeşitli yüksekliklerin hangi renklerle gösterildiğini anlatarak çocukları harita okumaya alıştırmalıdır.” (MEB1948:141).

“Çocuklarda harita fikrinin kuvvetlenmesi için onlara harita da yaptırılmalıdır. Bir ülkenin veya bir kıtanın en göze çarpan girinti ve çıkıntıları, kırık çizgilerle, kabataslak gösterilmeli, bunun için böyle basit çizgilerle dağları, akar ve durgun suları konmalı ve önemli şehirlerin yerleri işaret edilmelidir.”(MEB1948:141).

“Öğrencilere resimler, kağıt ve mukavvadan başka maddelerden örnekler ve modeller yaptırarak bunları canlandıracaktır.” (MEB 1948:133).

Örnek olay

“Cumhuriyet rejiminin Türk toplum hayatına daha uygun olduğunu çocuklara anlatırken tarihten onların kavrayacağı canlı örnekler bularak...”(MEB1948:129).

“Öğretmen, çocuklara yurttaşlık ödevlerini telkin ederken şu veya bu zamanda milletin ödevlerine canla başla sarılması sayesinde nasıl büyük başarılar elde ettiğine tarihten örnekler bulmalı, bu suretle öğrencilerde yurt ödevi duygusunu arttırmalıdır.”(MEB1948:129).

“Gene öğretmen çocuklara yurttaşların haklarını öğretirken bu hakların imparatorluk devrinde nasıl tanınmadığını, bu hakları almak için Türk milletinin ne kadar fedakarlıklara katlandığını, nihayet bu hakları Atatürk’ün önderliğiyle, Cumhuriyet rejiminin nasıl sağlanmış olduğunu tarihten alınan örneklerle çocuklara göstermelidir.”(MEB1948:129).

“Tarihte incelenen olayların ne zaman geçtiğini çocuklara kavratmak, onlara zaman fikrini vermek önemli bir iştir. Çocuklara kendi hayatlarından örnekler alarak gün, ay, yıl gibi zaman ölçülerinin ne kadar sürdüğü hakkında açık bir fikir edindirmeye çalışmalı...” (MEB1948:131).

“Öğretmen Türk ordusunun dünyanın dört bucağında yüksek ülkelerini gerçekleştirmek için hem kendisine, hem insanlığa ne kadar hizmet ettiğini, kahramanlıkları, yurtseverlikleri, uygar ve yüksek karakterleriyle nasıl insanlığa şeref verdiklerini öğrencilerin kavrayacakları canlı örneklerle çocuklara göstererek...”(MEB1948:126).

Gösteri

“Öğretmen, Tarih ile Coğrafya dersleri arasında sıkı bir ilişki kurmalı, tarih olaylarının açıklanması sırasında haritalardan da faydalanmalıdır.”(MEB1948:131).

“Öğretmen, tarih olayları arasındaki zaman ilişkilerini çocukların gözünde canlandırmak için tarih şeritleriyle levhalarından faydalanmalıdır.”(MEB1948:131).

“...Atatürk adına okulun bulunduğu yerde dikilmiş bir heykel, yağılmış bir anıt, bir bina, açılmış bir cadde veya meydan varsa, bunlar veya resimleri öğrencilere gösterilecektir.”(MEB1948:132).

“Öğretmen, okulun bulunduğu yerde asılı bulunmayan eserlerin resimlerinden, kartpostallarından, gazetede, dergilerde çıkmış fotoğraflarından, tarihi tablolardan ve sinemadan faydalanacaktır.”(MEB1948:133).

“Gazetelerde, dergilerde bu problem ve olaylar üzerine yazılmış yazılardan çocukların seviyesine uygun olanlarına, resimlere, istatistiklere ve grafiklere öğrencilerin dikkatini çekecektir.”(MEB 1948:151).

“Yurttaşlık Bilgisi konularını canlandırmak için resimlerden, fotoğraflardan, tablolardan, istatistiklerden ve afişlerden de faydalanmalıdır.”(MEB1948:151).

Gezi

“Öğretmen, eski bir olaydan, Kurtuluş Savaşı veya Türk Devriminin herhangi bir safhasından bahsederken o olayın, okulun bulunduğu yerde geçmiş olan veya o yerle ilgili bulunan noktasına çocukların dikkatini çekmeli, okulun bulunduğu yerde geçmiş olan veya o yerle ilgili bulunan noktasına çocukların dikkatini çekmeli, okulun bulunduğu yerde o olay ile ilgili tarih eserlerini göstermeli ve ziyaret ettirmelidir.” (MEB1948:132).

“Tarihi bir şahsiyetten bahsedilirken o zat, eğer okulun bulunduğu yerde doğmuş veya ölmüş veya orada bulunmuş ise, bu cihette, veya orada cami, medresesi, kitaplığı, imareti, hanı, türbesi, mezarı, mahallesi, sokağı ve evi, herhangi bir eserde kitabesi varsa bu gibi eserlerde öğrencilerin dikkatleri çekilecektir.”(MEB1948:133).

“Öğretmen, okulun bulunduğu yerdeki sur, kale, harabe, bent, cami, medrese, çeşme, han, hamam, köprü, imaret, kervansaray, kitaplık gibi yeni ve eski eserleri ziyaret ettirecek, müzede veya başka yerde bulunan eski silah, kab, kacak, elbise, çini ve diğer eserleri gösterecek ve bunları çocukların seviyelerine göre açıklayacaktır.” (MEB1948:133).

“ilk devrede sınıftan başlayarak okulun etrafındaki yapıların, sokakların ve okul ile ev arasındaki yerlerin kumda küçük ölçüde canlandırılmasına önem verilmeli ve aynı zamanda kumda vücuda getirilen örneğe uygun olan basit planlar yaptırılmalıdır. Sonraları çevrede de bu maksatla ders gezintileri yaptırmalı ve...”(MEB 1948:140-141).

“Yurttaşlık Bilgisi konularını canlandırmak için gezintilerden ve ziyaretlerden faydalanılmalıdır.” (MEB1948:151).

“Yurttaşlık Bilgisi konularıyla ilgili gezinti ve ziyaretler yaptırılarak bunların sonuçları üzerinde öğrencileri konuşturmalıdır.” (MEB 1948:151).

“...yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkanları hazırlamalı ve bu suretle öğrencilerin içten bir yakınlık duygusuyla yurttaşlarını tanımalarını ve onlarla yardım ve işbirliği ruhuyla kaynaşmalarını sağlamaya çalışmalıdır.” (MEB 1948:152).

Dramatizasyon

“Şu vakada filan adamın gösterdiği yüksek görüş, kavrayış, irade, kahramanlık ve fedakarlığın, başka bir vakada başka bir adamın gösterdiği beceriksizlik, iradesizlik, korkaklık, karakersizlik veya hıyanetin sonuçlarını öğrencilerin gözü önünde canlandırılmalıdır.”(MEB1948:129).

“Öğretmen, bazı tarih olaylarını sınıfta öğrencilere basit bir şekilde dramatize ettireceği gibi, bunlar üzerine çocuk dilinde yazılmış piyeslerden kısa sahneleri de temsil ettirecektir.”(MEB1948:134).

“...Cumhuriyet rejimini Türkiye’de kurmak için Türk milletinin yaptığı büyük fedakarlıklar canlandırılacak...”(MEB1948:148).

“Yurttaşlık Bilgisi dersinde konunun iç yüzünü öğrencilere kavratmak için onu en basit ve müşahhas örneklerle canlandırmaya çalışmalıdır. Mesela, mebus veya belediye seçimi hakkında bir fikir verilişinden faydalanılmalıdır.”(MEB1948:150).

Okuma

“Çocuklar, tarihte vakaların ve şahsiyetlerin adlarını öğrenirken, öğretmen bu adları tahtaya yazmalı, çocuklara da yazdırmalı, onların bu isimleri doğru söyleyip yazmalarına dikkat etmeli, bir yandan o adı sırasını getirerek tekrara etmeli, öte yandan gene sırasını getirerek öğrencilere de hep birden ve ayrı ayrı tekrar ettirmelidir.”(MEB1948:132).

“Öğretmen, Türk tarihinin herhangi bir safhası, Türk büyüklerinin hayatı, eski Türk eserleri ve Türk kültürü hakkında çocukların seviyelerinde yazılmış kitapları, broşürleri, ansiklopedilerde gazete veya dergilerde çıkarılmış yazıları okumaya öğrencileri teşvik edecek, bilhassa, Tarih dersinde hangi konu inceleniyorsa bununla ilgili yazıları okumalarını çocuklara tavsiye ederek bu yazıların hangi eserin hangi sayfasında bulunduğunu kendilerine söyleyecek;...”(MEB1948:134).

“Yurttaşlık Bilgisinin çeşitli konuları üzerinde yazılmış manzumeler ve yazılar çocuklara okutularak bu konular öğrencilere duyurulmalıdır.”(MEB1948:151).

“Yurttaşlık Bilgisi konuları hakkında gazetelerde, dergilerde, başka kitaplarda çıkmış yazılara öğrencilerin dikkati çekilerek, bunları okumaları ve arkadaşlarına anlatmaları sağlanmalıdır.”(MEB1948:151).

Problem Çözme

“Bugünkü hayatı ve hayatın bugünkü problemlerini kavratmak için öğrencilere bugünkü hayatı eski hayat ile, hayatın bugünkü problemlerini dünkü ve daha önceki problemleriyle karşılaştırmalı her birinin vaktiyle ne gibi şartlar altında geçmiş, ne gibi sonuçlar almış olduğunu kendilerine inceleterek bugünkü durumu aydınlatmalı, hayatta tutacakları doğru yolu arayıp bulmaları için onlara klavuzluk etmelidir.”(MEB1948:128).

“Derste işlenecek konular üzerinde onları düşündürmeli, öğrencilerin anlayacakları ve görüp inceleyecekleri canlı örneklerle o problemin manasını kendilerine kavratmalıdır.”(MEB1948:148).

Bireysel Çalışma

“Tarih dersinde hangi konu inceleniyorsa bununla ilgili yazıları okumalarını çocuklara tavsiye ederek bu yazıların hangi eserin hangi sayfasında bulunduğunu kendilerine söyleyecek; okudukları yazıların özetine veya şu veya bu noktasını arkadaşlarına söz veya yazıyla anlatmalarına imkan verecektir.”(MEB1948:134).

“Coğrafya derslerinde inceleme konusu teşkil eden memlekete gitmiş olan çocuklar varsa, onların o memlekete ait hatıraları ve duyularını söyletilmeleri ve bu suretle dersler canlandırılmalıdır.”(MEB1948:134).

“Yurttaşlık Bilgisi konuları hakkında gazetelerde, dergilerde, başka kitaplarda çıkmış yazılara öğrencilerin dikkati çekilerek bunları okumaları ve arkadaşlarına anlatmaları sağlanmalıdır.”(MEB1948:151).

Yaparak Yaşayarak

“Öğretmen, coğrafya derslerini pratik olarak verme için okulun bahçesinden, kır gezintilerinden, Pazar yeri incelemelerinden, okulda bulunan öğrencilerle birlikte dışarıdan edinilebilecek veya elbirliğiyle yapılabilecek ders araçlarından faydalanmalıdır.”(MEB1948:140).

“Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi derslerinde sadece bilgi vermek, ilgi ve ülkü uyandırmakla da kalmamalı, öğrenciler de bu bilgi ve duyguları iş ve hareket haline geçirebilmelidir. Mesela, öğretmen, kanuna uymanın önemini öğrencilere kavratmakla beraber, kanun hükümlerinin uygulanmasına da çocukları sevk etmeli, bir yandan sokağı temiz tutmanın yurttaş için bir kanun ödevi olduğunu telkin ederken, öbür yandan da çocukları sokağın temizliğini bozacak hareketlerden sakınmaya alıştırmalı;...”

(MEB1948:149),”Yurttaşlık Bilgisi dersinde konunun iç yüzünü öğrencilere kavratmak için onu en basit ve müşahhas örneklerle canlandırmaya çalışmalıdır. Mesela, mebus veya belediye seçimi hakkında bir fikir verilirken okulda şu veya bu iş için sınıf adına arkadaşları seçme işinden faydalanmalıdır.”(MEB1948:150).

Araştırma -İnceleme

“Öğretmen, Kurtuluş Savaşından sonra Atatürk’ün ayrı ayrı alanlarda yaptığı devrimleri öğrencilere inceletirken ...” (MEB1948:127).

“... Öğrencilerin, olayların geçtiği yerleri harita üzerinde incelemelerini, Türklerin anayurtlarını, akın yollarını, dünyanın ayrı ayrı bölgelerinde kültürlerini yaymış oldukları yerleri haritada araştırmalarına dikkat etmelidir.” (MEB1948:131).

“Coğrafya çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekle başlamalı...” (MEB 1948:139).

Karşılaştırma

“İnsan ve toplum hayatının gittikçe nasıl değişmiş ve bugünkü hayatın dünkünden birçok noktalarda ne kadar ayrılmış olduğunu gösterecektir.” (MEB1948:125).

“ Devrimlerden her birinin ne kadar zaruri olduğunu imparatorluk rejimindeki durumlarla karşılaştırarak belirtecek...” (MEB1948:127).

“Geçmiş çocukların gözlerinin önüne getirmek ve onlara geçmişteki olayları kavratmak için bugün ile karşılaştırmalar yaptırmak ve bu karşılaştırmaları çocukların anlayabileceği konulardan ve örneklerden seçmek gerekir. (MEB1948:127).

“Türkiye’ye en yüksek kültür seviyesine çıkarmak için ne önemli devrimler yaptığını ve bu devrimlerin insanlık tarihinde de eşsiz olduğunu öğretmen çocuklara kavrayacakları bir dille ve canlı örnekler ve karşılaştırmalarla açıklayacaktır.” (MEB1948:128-129).

“Cumhuriyet rejiminin Türk toplum hayatına daha uygun olduğunu çocuklara anlatırken tarihten onların kavrayacağı canlı örnekler bularak eski rejim ile Cumhuriyet rejimi arasında karşılaştırmalar yapmalıdır.” (MEB1948:129).

“... Kùltür kurmak, kùltür yapmak” gibi sözleri kuru kuruya öğrencilere söyleyip geçmemeli; bunların manalarını kavratmak için çocukların anlayabilecekleri örnekler bularak açıklamalı ve karşılaştırmalar yapmalı;...” (MEB1948:130).

“...Öğretmen, eski silahlarla bugünkü silahlar arasındaki farklara da çocukların dikkatini çekerse eski bir kuşatma ile bugünkü kuşatma arasındaki farkları da çocuklara daha iyi kavratmış olur.” (MEB1948:130).

“...başka kıtalar ve ülkelerin gözden geçirilmesinde her vakit yurdumuzla karşılaştırmalar yapılmalıdır.” (MEB1948:139).

“...eğer varsa, kasabanın planını ve çevresini gösteren büyük ölçekli haritalar ile gerek kumda vücuda getirilen örnekler gerek kabataslak çizilen planlar karşılaştırılmalıdır.” (MEB1948:141).

“ Atatürk’ün Türk Cumhuriyet rejimini kurmakla Türk Milletinin saadet ve refahına yapmış olduğu büyük hizmetler belirtilecek, imparatorluk devriyle karşılaştırmalar yaptırılarak...” (MEB1948:148).

Bu verilere dayanarak 1948 programında öğretmenlere, Sosyal Bilgiler öğretimi için düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, karşılaştırma yöntem ve tekniklerinin önerildiği söylenebilir.

1948 PROGRAMINDA ÖNERİLEN STRATEJİLER

1948 Programında önerilen stratejiler Tablo III.6 ' da sunulmuştur.

Tablo III.6

1948 Programındaki Stratejiler

	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1948	+	+	+	-

1948 Programının incelenmesi sonucunda düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, inceleme- araştırma yöntem ve tekniklerinin Sosyal Bilgiler öğretimi için önerildiği görülmüştür.

1948 programında, diğer programlarda olduğu gibi;

Düz anlatım, gösteri, okuma, karşılaştırma yöntem ve tekniklerinin önerilmiş olması nedeniyle Sunuş Yolu Stratejisi,

Gösterip yaptırma, dramatizasyon, örnek olay, bireysel çalışma yöntem ve teknikleri önerildiği için Buluş Yolu Stratejisi,

Problem çözüme, küme çalışması, bireysel çalışma, araştırma-inceleme, yaparak yaşayarak öğrenme yöntem ve teknikleri önerildiği için de Araştırma-Soruşturma Stratejisinin Sosyal Bilgiler öğretimi için önerildiği söylenebilir.

Yine 1948 Programında da, Tam Öğrenme Stratejisine dair bir ifade bulunamamıştır.

1968 PROGRAMINDA ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1968 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen yöntem ve teknikler Tablo III.7’te sunulmuştur.

Tablo III.7

1968 Programındaki Yöntem ve Teknikler

Programlar	Yöntem ve Teknikler
1968	
+	Düz anlatım
	Soru-cevap
+	Küme Çalışması
	Kaynak Kişi (Görüşme)
+	Gösterip Yaptırma
+	Örnek Olay
+	Gösteri
+	Dramatizasyon
	Okuma
	Proje Yöntemi
+	Problem Çözme
	Deney
	Gözlem
+	Gezi
	Beyin Fırtınası
	Bireysel Çalışma
+	Yaparak Yaşayarak
+	Araştırma – İnceleme
+	Tartışma
	Küçük-Büyük Grup Tartışması
	Panel, Sempozyum, Açıkoturum
	Münazara-Seminer
	Zıt panel
	Sergi
+	Karşılaştırma

1968 PROGRAMI

Tablo III.7' deki verilere göre; düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, problem çözme, gezi, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme tartışma, karşılaştırma yöntem ve teknikleri 1968 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.

Yapılan inceleme sonucu 1968 programında, belirtilen yöntem ve tekniklerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması gerektiğine dair şu ifadeler bulunmuştur:

Düzanlatım

“Bu derste öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınılmalı, onlara günlük yaşayışlarında veya ileriki hayatlarında yararlı olacak bilgiler verilmelidir.”(MEB1968:66).

“Öğretmen, fertlerin yeteneklerine uygun bir işe ve mesleğe sahip olmalarının önemini belirtmeli; insanın hangi meslekte olursa olsun işini en verimli şekilde yapmasının bir ödev olduğunu öğrencilere telkin etmelidir.”(MEB1968:67).

“...sokağı temiz tutmanın yurttaş için bir ödev olduğunu telkin ederken...”(MEB1968:66).

“Çocuklara, kutlanan törenlerin konusu ve mahiyeti belirtilmelidir.”(MEB1968:68).

“...aydınlatma, haberleşme, elbise gibi yaşama ihtiyaç ve araçlarının ayrı ayrı devirlerde uğradığı değişiklikleri çocukların anlayacakları bir dille açıklamalı ve...” (MEB1968:68).

Küme Çalışması

“Öğretmen üniteleri işlerken çalışmalara ve hazırlıklara bizzat katılmalı, öğrencilerin çalışmalarını kolaylaştırmalı ve onlara rehber olmalıdır.”(MEB1968:66).

“Bu derste öğrencilerin yapacakları işleri arkadaşlarıyla beraber planlamaları ve bu plan çerçevesinde bazı sorumluluklar almaları üzerinde önemle durulmalıdır.” (MEB1968:67).

Gösterip Yaptırma

“Mümkün oldukça başka başka devirlerde ayrı ayrı şekiller alan bu gibi yaşama araçlarının asıllarını, modellerini veya resimlerini öğrencilere inceleyerek ve yaptırarak onlara bu hususta fikirler vermelidir.” (MEB1968:68-69).

Örnek Olay

“Öğretmen, Yurttaşlık Bilgisi konularını öğrencilere kavratmak için okulun içinde ve dışında geçen olaylardan yararlanmalı ve öğrencileri hayat ile sıkı sıkıya temas ettirmelidir.”(MEB1968:67).

“Öğretmen, okulda herkesin yararlanması için yetiştirilmiş olan ağaçlara ve çiçeklere öğrencilerden birinin zarar vermesinden hareket ederek bunun herkese zararı dokunduğunu belirtmeli, her işte topluluğun zararına dokunarak surette hareket etmekle genel hayatta ne kadar büyük zararlar meydana geleceğini göstermeli ve bu gibi işlerden öğrencilerin sakınmaları sağlanmalıdır.” (MEB1968:67-68).

Gösteri

“Bu konulara karşı öğrencilerin ilgisini çekerek gazete ve dergilerde bu olaylarla ilgili yazılardan, resimlerden, istatistiklerden ve grafiklerden yararlanılmalıdır.” (MEB1968:67).

“Gazetelerde, dergilerde bu törenler üzerine yazılmış yazılardan çocukların seviyesine uygun olan resimlere, istatistiklere ve grafiklere öğrencilerin dikkati çekilmelidir.” (MEB1968:68).

“Öğretmen geçmiş üzerinde dururken, çocuklara o devirde kullanılan eşyayı, araçları, sür, kale, cami, çeşme, köprü, ev, kitaplık vb. gibi yerleri veya bunların resimlerini inceletmeli, tarihi tablo ve sinemalardan yararlanmalıdır.”(MEB1968:69).

Dramatizasyon

“Uygun olan konular öğrencilere dramatize ettirilmelidir.”(MEB1968:69).

“...önemli bir olayın yıldönümü, B.M.M.’nin açılması, geçit töreni gibi fırsatlardan yararlanarak, Sosyal Bilgiler konularına karşı öğrencilerin ilgisi uyandırılmalı ve bu konular canlandırılmaya çalışılmalıdır.” (MEB1968:68).

Problem Çözme

“Ünitelerin işlenmesinde çocukların yalnız hafızalarına baş vurulmamalı, onları iyi görmeye, gördükleri üzerinde iyi düşünmeye ve değerlendirmeye alıştırmalı, onlarda çevrelerine ve çevredeki olaylara karşı merak ve ilgi uyandırmalıdır.”(MEB1968:67).

Gezi

“Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çalışma ve öğrenme yerleri, yalnız dersane değil, çeşitli alanlardadır.(Okul, aile, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler, kazılar vb.)”(MEB1968:66).

“Ünitelerin işlenmesinde, gezilerden, ziyaretlerden, canlı ve cansız kaynaklardan, hazır elde edilebilecek veya öğrenciler tarafından yapılabilecek araçlardan faydalanılmalı;...” (MEB1968:67).

“Öğretmen çevreyi tanıtmak, yurdun yaşama şartlarını incelemek ve bu şartların iyileştirilmesi üzerinde onları düşündürmek amacı ile öğrencilere yakın şehir, kasaba ve köyler arasında gezi imkanları hazırlanmalı...”(MEB1968:70).

Yaparak Yaşayarak

“Sosyal Bilgiler dersinde Yurttaşlık konuları yalnız bilgi vermekle, ilgi ve ülkü uyandırmakla kalmamalı, öğrenciler bu bilgiler ve duyguları uygulayabilme gücü kazanmalıdır.”(MEB1968:65).

“Öğretmen, çocukları daha okulda iken milli ödevlerini bir yandan öğrenmeye, bir yandan da yapmaya alıştırmalıdır.”(MEB1968:66).

Araştırma -İnceleme

“Çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekle işe başlamalı ve yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçerek onun görüş ve düşünüş ufkunu derece derece genişletilmelidir.” (MEB1968:65).

“Bu dersin öğretiminde yalnız soru-cevap veya takrir değil, çeşitli metotlara yer verilmelidir. Özellikle, öğrenciyi kendi kendine aktif yapan ve onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden metotlara yer verilmelidir.”(MEB1968:66).

“Bu dersin öğretiminde yalnız ders kitabı ile yetinilmemeli, öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılması, böylece öğrencinin araştırma yapması ve bunu alışkanlık haline getirmesi sağlanmalıdır.”(MEB1968:66).

Tartışma

“Bu derste çocuğun özel görüşlerine ön planda yer verilmeli ve bunlar değerlendirilmemelidir.”(MEB1968:67).

“Sosyal Bilgiler dersi her şeyden önce topluluk halinde yaşayan insanların saygı sevgi ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapmalarını ve birbirlerinin görüş ve fikirlerine saygı göstermelerini, birbirlerinin başarılarını takdir etmelerini benimsetmelidir.”(MEB1968:67).

Karşılaştırma

“...bugünün dünden farklı olduğunu öğrencilere kavratmalıdır. Bu değişikliklerin karşılaştırılmasını daha eski zamanlara doğru götürerek bugünkü hayatın eski zamanlardaki hayata göre değişmiş bulunduğunu kavratmaya çalışmalıdır.”(MEB1968:68).

Bu verilere dayanarak 1968 programında öğretmenlere, Sosyal Bilgiler öğretimi için; düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, problem çözme, gezi, yaparak yaşayarak, araştırma inceleme, tartışma yöntem ve tekniklerinin önerildiği söylenebilir.

1968 PROGRAMINDA ÖNERİLEN STRATEJİLER

1968 programında önerilen stratejiler Tablo III.8’de sunulmuştur.

Tablo III.8

1968 Programındaki Stratejiler

	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1968	+	+	+	

1968 Programında, Sosyal Bilgiler öğretimi için; düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, problem çözme, gezi, yaparak-yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, karşılaştırma yöntem ve teknikleri önerilmiştir.

1968 programında, sunuş yolu stratejisi uygulanırken kullanılacak yöntem ve tekniklerden sadece düz anlatım gösteri ve karşılaştırma yöntemlerinin önerilmiş olması nedeniyle bu programda Sunuş Yolu Stratejisine diğerlerinden daha az yer verildiği söylenebilir.

Problem çözme, küme çalışması, örnek olay, gösterip yaptırma, tartışma gibi yöntem ve tekniklerin önerilmiş olması nedeniyle 1968 programında Sosyal Bilgiler Öğretimi için Buluş Yolu Stratejisinin önerildiği söylenebilir.

Araştırma-Soruşturma Stratejisinin önerildiğini de yine bu programda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, gezi gibi yöntem ve tekniklerden anlıyoruz.

Yine diğer programlarda olduğu gibi 1968 programında da Tam Öğrenme Stratejisi ile ilgili bir ifade bulunmamıştır.

1989-1993 PROGRAMI

1993' te hazırlanan program küçük değişikliklerden ibarettir. Programda strateji,yöntem ve tekniklerin açıklandığı "Açıklamalar" bölümünde yalnızca "Ders kitabında yer alan istatistiki bilgiler ile bu bilgilere göre hazırlanan grafik ve şemalar en son verilere göre hazırlanarak değiştirilecektir" ifadesi eklenmiştir. Bunun dışında başlıklar,ünite ve konular üzerinde küçük değişiklikler yapılmış olduğu görülmüştür. Bu nedenden dolayı 1993 programı üzerinde ayrıca strateji,yöntem ve tekniklerin incelenmesine gerek duyulmamıştır.

1998 PROGRAMINDA ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1998 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen yöntem ve teknikler Tablo III.9'da sunulmuştur.

Tablo III.9

1998 Programındaki Yöntem ve Teknikler

Programlar	Yöntem ve Teknikler
1998	
+	Düzenlatım
+	Soru-cevap
+	Küme Çalışması
+	Kaynak Kişi (Görüşme)
	Gösterip Yaptırma
+	Örnek Olay
+	Gösteri
+	Dramatizasyon
	Okuma
+	Proje Yöntemi
+	Problem Çözme
	Deney
+	Gözlem
+	Gezi
	Beyin Fırtınası
	Bireysel Çalışma
+	Yaparak Yaşayarak
+	Araştırma – İnceleme
	Tartışma
	Küçük-Büyük Grup Tartışması
	Panel, Sempozyum, Açıkoturum
+	Münazara-Seminer
	Zıt panel
+	Sergi
	Karşılaştırma

1998 PROGRAMI

Tablo III.9'daki verilere göre; düz anlatım, soru-cevap, küme çalışması, görüşme, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, proje yöntemi, problem çözme, gözlem, gezi yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, münazara-seminer,sergi yöntem ve teknikleri Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.

1998 programı üzerinde yapılan inceleme sonucunda belirtilen yöntem ve tekniklerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması gerektiğine dair şu ifadeler yer almaktadır:

Düz anlatım

“Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik olduğu, Cumhuriyetin demokrasi ile bütünleştiği belirtilir, vatan ve Cumhuriyet sevgisi telkin edilir.” (MEB 1998:533).

“Öğrencilere, insan ve toplum hayatının sürekli bir değişme ve gelişme içinde olduğu, insanların ihtiyaçlarının yaşadıkları zaman ve ortama göre farklılıklar ve gelişmeler gösterdiği belirtilir; teknolojinin getirdiği yeniliklerin, insanların yaşam tarzlarını etkilediği veya değiştirdiği, geçmişten ve günümüzden verilecek örneklerle açıklanır.” (MEB 1998:533).

“İlköğretim okulunu bitirecek öğrencilerden bazılarının bir mesleğe yöneleceği göz önüne alınarak istihdam alanı çok olan meslekler hakkında bilgiler verilir,…” (MEB 1998:534).

“Öğrencilere, Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın, bakım ve temizliklerine önem vermenin milli bir ödev olduğu belirtilir.” (MEB 1998:534).

“Öğretmen, coğrafya konularını işlerken, ayrıntı sayılabilecek yer adları ve devamlı değişen istatistik verileri ezberletmek yerine, coğrafi olayların neden ve sonuç analizlerini yapar, insanla doğal ortamın etkileşimi üzerinde durur, sözü edilen olayların farklı dağılış nedenlerini açıklar.” (MEB 1998:534).

“Türkiye ekonomisi konusu işlenirken; Lozan Barış Antlaşması ile kapitülasyonların kaldırılması ve bunun ekonomik yönden sonuçları açıklanır. Atatürk’ün tarım, endüstri ve madencilik alanlarında yapılması gerekenler konusundaki görüşleri belirtilir.” (MEB 1998:535).

Soru-Cevap

“Öğretmen, tarih konularını işlerken olayların seyrinden çok neden-sonuç ilişkisi üzerinde durur...” (MEB 1998:534).

Küme Çalışması

“Öğretmenin belirleyeceği bazı ünitelerde küme çalışması yöntemi uygulanır. Bu suretle öğrencilerin; çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve bilgilerini başkalarına sunma yolları, yardımlaşma, işbirliği yapma, birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine güvenme, sorumluluk alma, topluluk karşısında konuşabilme... becerileri geliştirilir.” (MEB 1998:535).

Görüşme

“Öğrencilerin, çalışma ortamları-yalnız derslikler değil-aile,okul,çeşitli topluluklar,kitaplıklar, müzeler, sergiler vb. yerleri de kapsar. Öğrencilere bu yerlerde incelemeler, gezi, gözlem ve ilgili kişilerle görüşmeler de yaptırılır.” (MEB 1998:535).

Örnek Olay

“Öğrencilere, çoğulcu demokratik rejimin, başka rejimlerden üstünlüğü, tarihten örnekler verilerek kavratılır.” (MEB 1998:533).

“Teknolojinin getirdiği yeniliklerin, insanların yaşam tarzlarını etkilediği veya değiştirdiği, geçmişten ve günümüzden verilecek örneklerle açıklanır.” (MEB 1998:533).

“Tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kahramanlıkları örnek olaylarla kavratılır.” (MEB 1998:534).

Gösteri

“...Ayrıca gazetelerde, dergilerde çıkan seviyeye uygun yazı ve resimlerle öğrencilerin dikkatini çeker.” (MEB 1998:534).

“Gerekli olan yer adları ve istatistiklerin en tipik olanlarını seçer, istatistikleri grafikler şeklinde sunarak dersi sevimli hale getirir ve öğrenmeyi kolaylaştırır.” (MEB 1998:534).

“Tarihi tablolar, resimler, kartpostallar incelenip, bunlarla konular somutlaştırılır.” (MEB 1998:535).

“Programda araç listesinde belirtilen harita, yer küre, video kaset, film, film şeridi, slaytlar vb. eğitim araçları donatım merkez müdürlükleri ile Film-Radyo ve Televizyonla Eğitim Başkanlığından sağlanarak konuların işleniş sırasında yeri geldikçe etkili bir şekilde kullanılır.” (MEB 1998:535).

Dramatizasyon

“Öğretmen, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, Kurtuluş Savaşı’ndaki bir zaferin veya Türk inkılaplarıyla ilgili herhangi önemli bir olayın yıl dönümü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması, geçit töreni gibi fırsatların yararlanarak Sosyal Bilgiler konularına karşı öğrencilerin ilgisini uyandırır ve bu konuların canlandırılmasına çalışır.” (MEB 1998:534).

Proje_Yönetimi

“Demokratik bir toplum hayatının gerektirdiği duyuş, düşünüş ve davranışları kazanabilmelerini sağlamak için okul içi eğitici faaliyetlerden yararlanır. Özellikle sınıf ve eğitici kol temsilciliklerine aday olmada, çeşitli iş ve grup çalışmalarında öğrenciler cesaretlendirilir.” (MEB 1998:533).

Problem_Çözme

“Konuların işlenişinde yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurulur.” (MEB 1998:535).

Gözlem

“Öğrencilerin çalışma ortamları –yalnız derslikler değil- aile, okul, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler vb. yerleri de kapsar. Öğrencilere bu yerlerde incelemeler, gezi, gözlem ilgili kişilerle görüşmeler de yaptırılır.” (MEB 1998:535).

Gezi

“İlköğretim okulunu bitirecek öğrencilerden bazılarının bir mesleğe yönelecekleri göz önüne alınarak istihdam alanı çok olan meslekler hakkında bilgiler verilir, bu mesleklerle ilgili iş yerlerine ziyaretler yapılarak bunları tanımaları sağlanır.” (MEB 1998:534).

“ Öğrencilerin çalışma ortamları, -yalnız derslikler değil- aile, okul, çeşitli topluluklar, kitaplıklar, müzeler, sergiler vb. yerleri de kapsar. Öğrencilere bu yerlerde incelemeleri, gezi, gözlem ve ilgili kişilerle görüşmeler de yaptırılır.” (MEB 1998:535).

Yaparak Yaşayarak

“Öğrencilere, vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kavratılır, yasalara uyma alışkanlığı kazandırılır.” (MEB 1998:533).

“ Konulardaki önemli tarihi olaylar, öğrencilerle birlikte tarih şeridine işlenerek onlarda zaman kavramı geliştirilir.” (MEB 1998:535).

Araştırma-İnceleme

“Konuların işlenişinde, yalnız ders kitapları ile yetinilmez, öğrencinin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan da yararlanır. Böylece, öğrencinin araştırma yapması ve bunu alışkanlık haline getirmesi sağlanır.” (MEB 1998:535).

“Konuların işlenişinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan, onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurulur.” (MEB 1998:535).

“Öğretmen, geçmiş uygarlıkları anlatıp tarihi kalıntılar üzerinde dururken öğrencilere, o devirden kalan yurda ve insanlığa hizmet etmiş, orada doğmuş, orada yaşamış Türk büyüklerinin müzelerde korunan yazılı ve yazısız eserleriyle araç-gereçleri incelettirir.” (MEB 1998:536).

Münazara

“Konuların işlenişlerinde, yalnız anlatım ve soru-cevap teknikleriyle yetinilmeyip konuların özelliğine göre münazara...” (MEB 1998:535).

Sergi

“Resimler, ünite köşelerinde veya okulun çeşitli yerlerinde sergilenir ve gelecek yıllarda kullanılabilir albüm haline getirilir.” (MEB 1998:535).

Bu verilere dayanarak 1998 programında öğretmenlere, Sosyal Bilgiler öğretimi için düz anlatım, soru-cevap, görüşme, küme çalışması, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, proje yöntemi, problem çözme, gözlem, gezi, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, münazara-seminer, sergi yöntem ve tekniklerinin önerildiği söylenebilir.

1998 PROGRAMINDA ÖNERİLEN STRATEJİLER

1998 programında önerilen stratejiler Tablo III.10'da sunulmuştur.

Tablo III.10

1998 Programındaki Stratejiler

	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1998	+	+	+	-

1998 programında; düz anlatım, soru-cevap, küme çalışması, görüşme, örnek olay, göster, dramatizasyon, proje yöntemi, problem çözme, gözlem, gezi, yaparak yaşayarak, inceleme-araştırma, münazara, sergi yöntem ve teknikleri önerilmişti. Bu verilere dayanarak;

1998 programında da diğer programlarda olduğu gibi düz anlatım, soru-cevap, gösteri yöntem ve tekniklerinin yer alması nedeniyle Sunuş Yolu Stratejisi,

Tartışma, örnek olay, dramatizasyon, münazara gibi yöntem ve tekniklerin önerilmesi nedeniyle Buluş Yolu Stratejisi,

Proje yöntemi, problem çözme, araştırma-inceleme, yaparak-yaşayarak, sergi, gözlem, gezi, görüşme, küme çalışması yöntem ve tekniklerinin önerilmesi nedeniyle Araştırma-Soruşturma Stratejisinin Sosyal Bilgiler öğretimi için önerildiği söylenebilir. Tam öğrenme stratejisinin önerildiğine dair bir ifade bulunmamıştır.

PROGRAMLARIN ÖNERİLEN YÖNTEM VE TEKNİKLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

1926, 1936, 1948, 1968, 1998 programlarının Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen yöntem ve teknikler açısından karşılaştırılması Tablo III.11’te sunulmuştur.

Tablo III.11

Programların Yöntem ve Teknikler Açısından Karşılaştırılması

Programlar					Yöntem ve Teknikler
1998	1968	1948	1936	1926	
+	+	+	+	+	Düz anlatım
+					Soru-cevap
+	+		+	+	Küme Çalışması
+					Kaynak Kişi (Görüşme)
	+	+	+	+	Gösterip Yaptırma
+	+	+	+	+	Örnek Olay
+	+	+	+	+	Gösteri
+	+	+	+	+	Dramatizasyon
		+	+	+	Okuma
+					Proje Yöntemi
+	+	+	+		Problem Çözme
					Deney
+			+	+	Gözlem
+	+	+	+	+	Gezi
					Beyin Fırtınası
		+	+	+	Bireysel Çalışma
+	+	+	+	+	Yaparak Yaşayarak
+	+	+	+	+	Araştırma – İnceleme
	+		+	+	Tartışma
					Küçük-Büyük Grup Tartışması
					Panel, Sempozyum, Açıkoturum
+					Münazara-Seminer
					Zıt panel
+					Sergi
	+	+	+	+	Karşılaştırma

Tablo III.11'deki verilere göre; düz anlatım yönteminin bütün programlarda yer aldığı söylenebilir. Yani her zamanki gelenekselliği koruduğu görülmektedir.1926, 1936, 1948, ve 1968 programlarında soru- cevap yöntemine yer verilmemiş olup, 1998 programında da, dolaylı olarak, bu yöntemin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Yine 1926, 1936, 1948 ve 1968 programında görüşme tekniğine de yer verilmemiştir.1998 programında ise kullanılması önerilmektedir. Ancak bu tekniğin sadece adı geçtiği, uygulanmasına yönelik bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Küme çalışması,1948 programı dışında bütün programlarda Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması tavsiye edilen yöntem olarak göze çarpmaktadır.

Gösterip yaptırma yöntemine 1926, 1936, 1948 ve 1968 programlarında yer verilmiştir. Hatta bu yöntemin nerelerde ve nasıl kullanılacağı da açıklanmıştır. 1998 programında bu tekniğin önerildiğine dair bir ifade görülmemektedir.

1926'dan 1998'e kadar hazırlanan tüm programlarda örnek olay incelemesinin yer aldığı görülmektedir. Bunun yanında gösteri ve dramatizasyon yöntemleri de bütün programlarda önerilmiştir.Okuma tekniği 1926, 1936 ve 1948 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir. Diğer programlarda bu tekniğe rastlanmamaktadır.

1926, 1936, 1948, 1968 programlarında proje yönetiminin önerildiğine dair bir ifade bulunamamıştır. 1998 programında bu yöntemin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak yalnızca adı verilmekle yetinilmiştir.

Problem çözme yöntemine 1926 programında yer verilmemiş 1936,1948, 1968 ve 1998 programlarında bu yöntem önerilmiştir. Bu yöntemle dair ifadeler 1936 ile 1968 programlarında aynıdır.

Gözlem tekniği 1926, 1936 ve 1998 programlarında önerilmiştir. 1948 ve 1968 programlarında ise bu tekniğe yer verilmemiştir. 1936 programında gözlemin nasıl yapılacağına dair örnek de verilmiştir. Gezi yöntemi bütün programlarda önerilirken beyin fırtınasının hiçbir programda yer almadığı görülmektedir. Aynı zamanda deney yönteminin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabileceğine ilişkin bir ifade de bulunamamıştır.

1926, 1936 ve 1948 programlarında bireysel çalışma yönteminin kullanılması tavsiye edilmiştir. 1968 ve 1998 programlarında böyle bir ifadeye rastlanmamaktadır. Yaparak yaşayarak öğrenme ve araştırma-inceleme yöntemlerine programlarda gereken öneminin verildiği görülmektedir. Dolayısıyla bütün programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmektedir.

Tartışma yöntemine 1926 ve 1968 programlarında genel olarak yer verilmiştir. 1936 programında uygulanırken nelere dikkat edilmesi gerektiği de açıklanarak tartışma yöntemi önerilmiştir. 1948 ve 1998 programlarında bu yöntemeye yer verilmemiştir.

Tartışma tekniklerinden küçük-büyük grup tartışması, panel, sempozyum, forum, zıt panel, açıkoturum gibi tekniklere hiçbir programda rastlanmamıştır. Yalnız 1998 programında münazara tekniğinin önerildiği görülmektedir. Münazara tekniğinin yanında sergi yöntemi de yalnızca 1998 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere tavsiye edilmektedir.

Bu verilere dayanarak 1926'dan 1998'e doğru Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek yöntem ve teknikler açısından programlarda çok fazla bir gelişme olduğu söylenemez. Şöyle ki; 1998 programında diğer programlardan farklı olarak proje yöntemi, münazara ve sergi yöntem ve tekniklerine yer verilmektedir. Bunların dışındaki yöntemler ve teknikler bütün programlarda aynıdır.

**PROGRAMLARIN ÖNERİLEN STRATEJİLER AÇISINDAN
KARŞILAŞTIRILMASI**

1924'den 1998'e kadar hazırlanmış olan programların Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilen stratejiler açısından karşılaştırılması Tablo III.12'te sunulmuştur.

Tablo III.12

Programların Stratejiler Açısından Karşılaştırılması

PROGRAMLAR	Sunuş Yolu	Buluş Yolu	Araştırma Soruşturma Yolu	Tam Öğrenme
1924-1926	+	+	+	-
1932-1936	+	+	+	-
1948	+	+	+	-
1962-1968	+	+	+	-
1989-1993	+	+	+	-
1998	+	+	+	-

Tablo III.12' deki verilere göre 1924'ten 1998'e kadar hazırlanan programlarda Sunuş Yolu, Buluş Yolu ve Araştırma-Soruşturma Stratejisine genel anlamda , dolaylı olarak, yer verildiği görülmektedir. Bunun yanında programlarda Tam Öğrenme Stratejisinin önerildiğine dair herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır.

Programlara stratejiler açısından bakıldığında, yöntem ve tekniklerde olduğu gibi bir gelişme olduğu görülmemektedir. Bütün öğrencilerin (her seviyedeki) öğrenmesine en elverişli stratejinin Tam Öğrenme Stratejisi olmasına (olduğunun bilinmesine) rağmen hiç bir programda yer almaması da dikkat çekicidir.

ROGRAMLARIN STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLER AÇISINDAN GENEL BİR KARŞILAŞTIRMASI

1926 programında Sosyal Bilgiler dersi Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri olarak ayrı ayrı ele alınmış olup derslerin işlenişinde kullanılacak yöntem ve tekniklere ayrıntılı olarak yer verilmemiştir. 1926 programında genel anlamda sürekli olarak takrir yöntemine karşı çıkılmakta örneğin; “Yurt Bilgisi dersi hiçbir zaman sadece takriri bir ders olarak tedris olunamayacağı gibi bir nevi kıraat tarzında da okutulamaz” (MEB1926:88) şeklinde ifadeler yer almaktadır. Aynı zamanda öğretmenin gerekli konularda ve yerlerde öğrencilere açıklayıcı bilgiler vermesi gerektiği belirtilmektedir. 1926 programında 1948 programına göre düz anlatım yönteminin kullanılması gerektiğine dair ifadelerin daha az olduğu görülmektedir. 1926 programında takrir bazı noktalarda önerilse de “takrirlerini isimlere ve tarihlere boğmayacak, bilinmesi müşkül isimleri takrir esnasında tahtaya yazacaktır”. (MEB 1926: 81) ifadesiyle belirli sınırlamalar getirilmiştir.

1936 programındaki ifadeler genellikle 1926 programındaki ifadelerin aynısıdır. Dolayısıyla sürekli düz anlatımın (Takrir) kullanılmasına aynı ifadelerle karşı çıkmaktadır. Düz anlatım yönteminin diğer yöntem ve tekniklerle birlikte kullanılabileceği önerilmektedir.

1948 programında düz anlatım yöntemine fazlaca yer verilmekle birlikte bu sadece derslerin öğretmen merkezli ya da sürekli öğretmenin anlatması anlamına gelmemektedir. Programda düz anlatım yönteminin öğrenciyi aktif kılan diğer yöntem ve tekniklerle birlikte kullanılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Örneğin; “Öğretmen, Tarih ile Coğrafya dersleri arasında sıkı bir ilişki kurmalı, tarih olaylarının açıklanması sırasında haritalardan da faydalanmalıdır.” (MEB 1948:30) ifadesinde de görüldüğü gibi öğretmenin bir yandan düz anlatım yöntemini kullanırken diğer yandan gösteri tekniğini de kullanması gerektiği belirtilmektedir.

1968 programında ise yine düz anlatıma dair ifadelerle 1948 programına göre daha az rastlanmaktadır. Programda yer alan ifadelerde de yalnız düz anlatım yönteminin kullanılması veya ezbere karşı çıkılmakta ve “Bu derste öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınılmalıdır” (MEB 1968: 66) gibi ifadeler bulunmaktadır. Düz anlatımın diğer yöntemlerle bir arada kullanılması gerektiği de diğer programlarda olduğu gibi önemle vurgulanan noktalardandır. 1998 programında da düz anlatım yöntemine dair diğer programlardaki ifadelerle benzer ifadelerle rastlanmakta ve aynı görüşler paylaşılmaktadır.

İncelenen programlarda 1998 programının dışındakilerde soru-cevap tekniğine yer verilmediği görülmektedir. 1998 programında da “Öğretmen, tarih konularını işlerken olayların seyrinden çok neden-sonuç ilişkisi üzerinde durur. MEB(1998:534) ifadesinden öğretmenin konuyu öğrencilerle soru-cevap şeklinde işlemesi gerektiği anlamı çıkartılabilir. Bu ifadenin dışında 1998 programında da açıkça soru-cevap yöntemi önerilmemiştir. Ayrıca 1998 programında Sosyal Bilgiler dersinin anlatım veya soru-cevap yöntemiyle sınırlı kalmaması gerektiği de vurgulanmıştır.

Yine 1968 programı da “Bu dersin öğretiminde yalnız soru-cevap veya takrir değil çeşitli metotlara yer verilmelidir.” (MEB1968:66) ifadesiyle 1998 programını desteklemektedir. Öğrenciyi aktif kılan tekniklerden biri olan küme çalışmasının 1948 programı dışında diğer programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerildiği görülmektedir.

1926 programında, hangi durumlarda, konularda küme çalışması yaptırılacağı ve öğrencilere kazandıracığı davranışların neler olabileceği belirtilirken, 1968 programında yalnızca uygulanması gerektiği üzerinde durulmuştur. 1936 programındaki ifadeler 1926 programının aynısıdır. 1998 programında ise bu yöntemin uygulama alanı öğretmene bırakılarak öğrenciye kazandıracığı beceri ve davranışlar açıklanmıştır.

Bütün duyuları harekete geçirmesi bakımından öğretimde önemli bir yeri olan gösterip yaptırma yöntemi 1926, 1936,1948 ve 1968 programlarında Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.1998 programında bu tekniğe açıkça yer verilmemiştir.

1926 programında ; “Coğrafya derslerinde çocukların yalnız kafalarına seracat etmeyerek,çocuğun kafası kadar izah edilecek dersleri yaptırmak suretiyle elini işletmelidir.” (MEB:1926:86) ifadesi, 1936 programında “...derslerde icab ettikçe kendisi kara tahtaya kabataslak haritalar çizecek ve bunları talebesine çizdirecektir.” (MEB 1936:73) ifadesi, 1948 programında “...başka başka devirlerde ayrı ayrı şekiller alan yaşama vasıtalarının asıllarını,modellerini veya resimlerini öğrencilere inceleterek veya yaptırarak onlara bu hususta müşahhas fikirler verecektir.” (MEB1948:125) ifadesine yer verilerek gösterip yaptırma yönteminin nerelerde kullanılabileceği konusunda öğretmene fikir vermektedir. 1968 programında bu tekniğe dair ifadeler 1948 programındakilerle aynıdır. Gösterip yaptırma yönteminin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek etkili bir yöntem olmasına rağmen 1998 programında bundan söz edilmemiş veya önerilmemiş olması dikkat çekicidir. Soyut bilgilerin somutlaştırılarak kalıcılığını arttıran bir yöntem olan örnek olay incelemesi yöntemi bütün programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir.

1926 ve 1936 programlarında örnek olay yönteminin dersin girişinde dikkat çekmek için kullanılması için önerilirken 1948 programında daha çok öğrenci için soyut olan tarihi olaylar veya yurttaşlık hak ve sorumluluklarını somut hale getirmek için kullanılması gerektiği belirtilmektedir. 1968 ve 1998 programında da yine 1948 programındaki ifadelerle benzer ifadelerle örnek olay yöntemine yer verdiği görülmektedir. Ayrıca 1968 programında ne gibi olayların sınıfa getirebileceği konusunda birkaç örnek verilerek öğretmene yol gösterilmektedir. 1998 programında da örnek olay gibi öğrenciyi aktif kılan yöntem ve tekniklerin anlatım veya soru-cevap yöntemlerine tercih edilmesi gerektiğini vurgulanmıştır.

Konuların somutlaştırılması ve öğrencilerin dikkatini çekmesi bakımından önemli görülmüş olan gösteri yönteminin bütün programlarda yeteri kadar üzerinde durulmuştur. 1926 ve 1936 programlarında o zamanki şartlar da göz önünde bulundurularak, öğretmen gösteri yöntemini kullanmak için gerekli malzemeyi hazır olarak bulamasa bile kitaplardan, dergilerden tedarik etmeli veya kendisi tahtaya çizmelidir denilerek öğretmene görevler verilmektedir., 1948, 1968 ve 1998 programlarında da gazete, dergiden seviyeye uygun yazı, resim vs. nin alınarak dersin işlenişi sırasında kullanılması tavsiye edilmektedir.

Dramatizasyon yönteminin programlarda çok fazla üzerinde durulmamış, 1926 programında okutulan okuma parçalarının canlandırılması tavsiye edilmiş olup diğer programlarda önemli tarihi olayların ve belirli gün ve haftaların canlandırılması önerilmiştir.

Okuma tekniğine 1926 ve 1968 programlarında yer verilmemiştir. Özellikle 1926 programında “Öğrenci dersi sadece okuyarak öğrenmemeli...” (MEB1926:88) gibi ifadelerle derslerin sadece okuma yoluyla işlenmesine karşı çıkmıştır. 1936, 1968 ve 1998 programlarında da öğrencilerin araştırmaya ve okumaya sevk etmek amacıyla zaman zaman okuma tekniğine başvurulması tavsiye edilmektedir.

Problem çözme yöntemine 1926 programında yer verilmemiştir. Buna karşılık 1936, 1948 ve 1968 programlarında bu yöntemin nerelerde kullanılacağı ve öğrenciye kazandıracığı beceri ve davranışlar hakkında bilgi verilerek bu yöntemin kullanılması önerilmiştir. 1998 programında ise konuların özelliğine göre diğer yöntemlerin yanı sıra kullanılabilceği belirtilmiştir.

1926, 1936 ve 1998 programlarında gözlem Sosyal Bilgiler dersi için tavsiye edilmiş ancak 1948 ve 1968 programlarında bu tekniğe yer verilmemiştir. 1926, 1936 ve 1998 programlarında da bu tekniğin inceleme, gezi ve görüşme teknikleriyle bir arada kullanılması tavsiye edilmektedir.

Öğrencilerin görüp inceleyerek, dokunarak vs. duyu organlarına hitap etmesi ile öğrenmede kalıcılığı arttıran yöntemlerden bir diğeri olan gezi bütün programlarda yerini almıştır. Özellikle tarih konuları işlenirken çevrede bulunan müzelerin, tarihi yerlerin gezilip incelenmesi önemle üzerinde durulan bir konudur.

Öğrenciyi araştırmaya sevk eden, kendine güven duygusunu geliştiren, topluluk önünde konuşma, düşüncelerini savunma gibi davranışların kazanılmasında önemli bir rolü olan bireysel çalışma yöntemi 1968-1998, programı dışındaki diğer programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmektedir.

1926 ve 1936 programlarında bireysel çalışma yönteminin öğrenciye kazandıracığı davranışlara ve bu yöntem uygulanırken ne gibi etkinliklerin yapılabileceği konusunda örnekler verilmiştir. 1948 programında ise öğrenciler okuduğu yazıları, yaşadıkları olayları anlattırılması tavsiye edilmiştir.

Yine gösterip yaptırma gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili bir şekilde uygulanabilecek olan ve öğrenciye istenilen davranışları kazandırmayı kolaylaştıran bir yönteme, bireysel çalışma yöntemine 1998 programında yer verilmemiştir.

Yaparak yaşayarak öğrenmeye bütün programlarda gerekli önemin verildiği görülmektedir. 1926 ve 1948 programlarında öğretilecek kuralların, ilkelerin vs. kuru bilgi olarak verilmesinden çok onları uygulamaya önem verilmesi gerektiği belirtilerek yöntemin kullanılabilceği yerler hakkında örnekler verilmektedir. Bu yöntemin uygulanmasına öncelikle yakın çevreden başlaması gerektiğini ayrıca vurgulanmaktadır. 1936 programında “Muallim coğrafya derslerini pek ameli bir şekilde hazırlamalı ve ...” (MEB 1936:72) ifadesiyle öğrenciyi aktifleştiren bu yöntemin uygulanması önerilmiştir. 1968 programında yine 1948 programına benzer ifadeler bulunmuştur. 1998 programı incelendiğinde diğer programlara göre yaparak yaşayarak öğrenmeye daha az yer verilmediği görülmüştür.

Araştırma-inceleme öğrencinin kendi kendine öğrenmesini sağlayan ve kendine güven duygusunu geliştiren bir yöntemdir. 1926 programında bu yöntemin daha çok coğrafya konuları işlenirken kullanılması önerilmekte, araştırma ve incelemenin yakın çevreyi incelemekle başlaması gerektiği belirtilmektedir. 1936 programında da benzer ifadeler yer almaktadır. “1948 programında tarihi olayların da incelenmesi gerektiğine yer verilmiştir. 1968 programında ise bu yöntem “çocuğa bulunduğu çevreyi incelemekle işe başlamalı...” (MEB1948:65) ifadesi ile sınırlı kalmıştır.

1968 programında bu yöntem üzerinde önemle durulmuş olup Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasının yanında çocuklarda araştırma ve incelemeyi alışkanlık haline getirmeye çalışılması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında öğrencilere ne gibi araştırma-incelemeler yaptırılacağı konusunda örnekler de programda yer almaktadır.

Programlara, stratejiler açısından bakıldığında daha önce de belirtildiği gibi; sunuş yolu, buluş yolu, araştırma-soruşturma yolu stratejileri bütün programlarda Sosyal Bilgiler öğretimi için önerilmiştir. Bu sonuca önerilen yöntem ve teknikler ışığında ulaşılmıştır.

Programlarda yöntem ve tekniklerin isimleri geçmekte fakat bunların sınıf ortamında nasıl kullanılacağı örneklerle sunulmamaktadır. Stratejilerin adına da yer verilmemiştir. Bunların önerilmiş olabileceği yöntem ve teknikler ışığında belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

YORUM VE ÖNERİLER

YORUMLAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin veriler yorumlanmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

I. Alt Problem

1924-1926 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

Bu alt problemle ilgili bulgular yöntem teknikler ve stratejiler olmak üzere tablolar halinde sunulmuş ve aynı sıra izlenerek yoruma gidilmiştir.

Program üzerinde yapılan inceleme sonucu Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere, düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma ,örnek olay, gösteri, dramatizasyon, gözlem, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, karşılaştırma yöntem ve tekniklerinin, sunuş yolu, buluş yolu ve araştırma-soruşturma stratejilerinin önerildiği görülmüştür. Buna karşılık soru-cevap,görüşme, okuma, proje yöntemi, problem çözme, deney, beyin fırtınası,küçük-büyük grup tartışması, panel, sempozyum, açıkoturum, münazara, seminer, zıt panel, sergi yöntem ve teknikleri ile tam öğrenme stratejisine yer verilmediği görülmüştür.

Programda strateji, yöntem ve tekniklere çok genel olarak değinilmiş, nasıl, ne zaman, hangi hedef-davranış kazandırılırken kullanılacağına ilişkin bilgilere yer verilmemiştir.

Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

1926 programını hazırlayanlar genellikle İngiliz, Fransız, Alman eğitim sistemini inceleyen ve bilen kişilerden seçilmiş olabilir. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Türkiye'den gönderilen uzmanlar yabancı eğitim sistemleri hakkında raporlar hazırlamışlardır. Dolayısıyla bu dönemde hem yerli hem de yabancı düşünürlerin görüşlerinden yararlanılarak ülke adına yararlı kararlar alınmak istenmiştir (Akkutay1996:14). Bu kişiler, adı geçen devletlerin eğitim programlarını incelemişler ve Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak strateji yöntem ve teknikleri bu programlardan alıp 1926 programına koymuş olabilirler.

Diğer bir yorum ise; 1926 programını hazırlayan komisyonlar öğretmenlik deneyimi fazla olan kişilerden oluşuyordu (MEB1983:96). Bu kişiler sınıf ortamında ders işlerken hangi strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılacağını bilen ve uygulayan kişiler olduklarından strateji, yöntem ve tekniklere programda genel olarak yer vermenin yeterli olacağını düşünmüş olabilirler.

Programı hazırlayan kişilerin bazıları Avrupa'da (İngiltere, Fransa, Almanya) eğitim görmüş olabilir. Orada gördükleri eğitimin özelliklerinden yararlanarak 1926 programında belirtilen strateji, yöntem ve teknikleri önermiş olabilir. Nitekim 1926 döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'nda önemli görevler yapan kişilerin genellikle Batı'da eğitildikleri ya da Batı tarzı bir eğitim yapan okullardan mezun oldukları bilinmektedir(Akyüz1999: 355-357). Örneğin; İsmail Hakkı Baltacıoğlu(1897-1978) Avrupa'da Eğitimbilim(Pedagoji) alanında incelemelerde bulunmuştur. Halit Fikret Kanad(1892-1974) yüksek öğrenimini Almanya'da yapmıştır. Yine İsmail Hakkı Tonguç(1897-1960) Almanya'da pedagoji alanında yüksek öğrenim görmüştür(Binbaşıoğlu1982:157). Bu kişilerin eğitim gördükleri ülkelerde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler belirtilenler olabilir ve bu nedenle

1926 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için, belirtilen strateji, yöntem ve teknikler önerilmiş olabilir.

1926 programında bulunmayan strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmemiş olması ise şöyle yorumlanabilir:

Bazı strateji, yöntem ve tekniklerin (Zıt panel, beyin fırtınası, küçük-büyük grup tartışması, tam öğrenme) bilinmemesinden kaynaklanabilir. Ayrıca bazı strateji, yöntem ve tekniklerin (Problem çözme, proje yöntemi, görüşme, deney, sempozyum, açık oturum vs) Sosyal Bilgiler dersinde nasıl kullanılacağı bilinmemesinden dolayı bunlara programda yer verilmemiş olabilir. Örneğin; tam öğrenme stratejisi, Bloom tarafından 1970'li yıllarda ortaya konmuştur (Bilen 1996:49). Dolayısıyla 1926 programının hazırlandığı dönemde böyle bir strateji olmadığından programda önerilmemiştir denilebilir.

Yine proje yöntemi, William Kilpatrick tarafından 1800'lü yıllarda eğitim ortamına sunulmuş ve tarım ve ev ekonomisinde yaygın biçimde kullanılmaya başlanmıştır. 1940'lı yıllarda proje türlerinin arttığı görülmüştür (Bilen 1996:175). Bu durumda 1926 programının hazırlandığı dönemde proje yönteminin eğitimde fazla yaygınlaşmamış olduğu göz önünde bulundurularak önerilmemiş olduğu söylenebilir.

Beyin fırtınası, uzun yıllar işadamlarının belirli bir konuda fırtına hızıyla yaratıcı fikirler ortaya koymak için başvurdukları bir teknik olarak bilinmektedir. Eğitim alanındaki uygulamalar yenidir (Büyükkaragöz 1997:87). Bu tekniğin eğitimde uygulamaların yeni olması 1926 programı hazırlanırken bilinmediğini göstermektedir. Dolayısıyla 1926 programında da önerilmemiştir.

II. Alt Problem

1932-1936 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

Bu alt problemle ilgili bulgular yöntem-teknikler ve stratejiler olmak üzere tablolar halinde sunulmuş ve aynı sıra izlenerek yoruma gidilmiştir.

1936 programı üzerinde yapılan inceleme sonucu programda Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, karşılaştırma, sunuş yolu, buluş yolu, araştırma-soruşturma strateji, yöntem ve tekniklerinin önerildiği görülmüştür. Buna karşılık soru-cevap, görüşme, proje yöntemi, deney, beyin fırtınası, küçük –büyük grup tartışması, panel, sempozyum, münazara, seminer, zıt panel, sergi yöntem ve teknikleri ile tam öğrenme stratejisinin önerilmediği görülmüştür.

1936 programı genel olarak 1926 programına benzemektedir. Hatta 1926 programında yer alan ifadelerin 1936 programında da tekrarlandığı görülmektedir. Bu nedenle 1936 programında da Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek strateji, yöntem ve tekniklerin uygulanmasına ilişkin bilgilere değinilmemiştir. Stratejiler belirtilmemiş, yöntem ve tekniklerle ilgili ifadeler de sadece bunların adı veya kısa açıklamalarla sınırlı kalmıştır.

Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

1926 programından sonra Türkiye’de çeşitli alanlarda inkılaplar yapılmıştır. Bu inkılapların zorunlu kıldığı yeni ihtiyaçlar karşısında programlarda da yeni değişiklikler yapılmıştır. Bunun sonucunda 1936 programı oluşturulmuştur. Ülkemizde inkılaplar yapılırken Batı’dan etkilenildiği bilinen bir gerçektir. Örneğin; Şubat 1926’da dünyanın en yeni kanunlarından İsviçre Medeni Kanunu, Türk Medeni Kanunu haline getirilerek kabul edilmiş, bu münasebetle, bütün mevzuatımız, Batı’dan aktarmalar yapılmak suretiyle değiştirilmiştir (Karal1979:138). Ülkemizde buna benzer birçok yenilik Batı’dan esinlenerek yapılmıştır. Sonuç olarak denilebilir ki; o dönemde Batı’da , belirtilen strateji, yöntem

ve teknikler kullanılıyor olabilir. Bu nedenle programda ilgili strateji, yöntem ve teknikler önerilmiş olabilir.

1936 programının hazırlandığı dönemde daha çok ‘‘Ne öğretilim?’’ endişesi hakim olduğundan, konu ağırlıklı profram yaklaşımına yer verildiği görülmektedir(MEB1983:193). Bundan dolayı programda yapılan değişikliklerin konular ve hedefler üzerinde yoğunlaştığı, sınıf ortamında uygulamanın nasıl yapılacağı konusunun ihmal edilmiş olduğu görülür. Sonuç olarak, eğitimdeki bu endişe nedeniyle belirtilen strateji, yöntem ve teknikler ile kısa açıklamaları praogramda yeterli görülmüş olabilir.

1936 programının hazırlama aşamasında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümünde ilkökul öğretmenliğinde tecrübe sahibi olan küçük gruplardan faydalanılmıştır(MEB1983:196). Bu kişiler öğretmenlikte tecrübe sahibi olduklarından hangi hedef-davranış kazandırılırken, hangi strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılacağını biliyor olabilirler. Bu nedenle programların uygulayıcısı olan öğretmenlerinde bildiklerini düşünmüş ve belirtilen strateji, yöntem ve teknikler ile kısa açıklamaları yeterli görmüş olabilirler.

Bu üç nedenden dolayı 1936 programında Sosyal Bilgiler öğretimi için belirtilen strateji, yöntem ve teknikler önerilmiş olabilir.

1936 programında bulunmayan strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmemiş olması ise şöyle yorumlanabilir:

Batı’da uygulanan programlarda ilgili strateji, yöntem ve teknikler o dönemde yer almamış olabilir. Bazı strateji, yöntem ve teknikler (zıt panel, beyin fırtınası, küçük-büyük grup tartışması, tam öğrenme) henüz o dönemde eğitimde kullanılmıyor veya bunlar bilinmiyor olabilir. Yine 1926 programında olduğu gibi bazı strateji, yöntem ve tekniklerin (Proje yöntemi, görüşme, deney, sempozyum, açıkoturum vs.) Sosyal Bilgiler dersinde nasıl kullanılacağını bilinmemesinden

dolayı bunlar 1936 programında önerilmemiş olabilir.1926 programı ile ilgili alt problemde yapılan yorumlar 1936 programı için de geçerlidir;çünkü 1936 programı genel olarak 1926 programının aynısıdır.Yine o dönemde tam öğrenme, proje yöntemi, beyin fırtınası gibi strateji yöntem ve teknikler eğitimde henüz kullanılmıyordu ya da henüz yaygınlaşmamıştı. Bu nedenlerle 1936 programında belirtilen strateji , yöntem ve teknikler önerilmemiştir denilebilir.

III. Alt Problem

1948 programında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

Bu alt problemlerle ilgili bulgular yöntem-teknikler ve stratejiler olmak üzere ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuş ve aynı sıra izlenerek yoruma gidilmiştir.

1948 programı üzerinde yapılan inceleme sonucu Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere düz anlatım,gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, okuma, problem çözme, gezi, bireysel çalışma, yaparak yaşayarak, araştırma-inceleme, sunuş yolu, buluş yolu, araştırma-soruşturma strateji, yöntem ve tekniklerinin önerildiği görülmüştür. Buna karşılık soru-cevap, görüşme, proje yöntemi, deney, gözlem, beyin fırtınası, tartışma, küçük- büyük grup tartışması, panel, sempozyum, açıkoturum, münazara,seminer,zıt panel, sergi, karşılaştırma ve tam öğrenme strateji, yöntem ve tekniklerinin önerildiğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

1948 programının hazırlanması aşamasında Amerika'dan eğitimciler getirilmiş ve bu kişilerin önerileri ışığında program oluşturulmuştur. Bu yüzden Amerika'dan getirilen eğitimciler kendi programlarında yer alan strateji, yöntem ve teknikleri önermiş olabilirler(MEB1983:100).

Yine 1948 programı hazırlanırken de Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümündeki ilkökul öğretmenliğinde tecrübe sahibi olan küçük gruplardan faydalanılmıştır. (MEB1983:196) Bu kişiler çeşitli şartlarda öğretmenlik yaptıklarından, öğretmeni sınıf içinde belirli strateji, yöntem ve tekniklerle sınırlamayıp şartlara göre uygun strateji, yöntem ve teknikleri kullanması konusunda özgür bırakmayı tercih etmiş, bu konuya programda genel olarak yer vermenin yeterli olacağını uygun görmüş olabilirler.

1948 programının hazırlanması çalışmaları sırasında M.E.B. Talim ve Terbiye Dairesi 11 Şubat 1944 tarih ve 2/187.4 sayılı yazısıyla tüm öğretmenlerce cevaplandırılmak üzere bir anket düzenleyip gönderilmiştir.(Arslan 2000:16) 1930 ve 1936 programlarının eleştirisi ve 1948 programı için öneriler konusunu içeren bu anket incelendiğinde; soruların genellikle programlardan çıkarılması veya eklenmesi gereken konular üzerinde oluşu görülmüştür. Yani dersin işlenişinde kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklere dair bir ifadeye rastlanmamıştır. Buna göre 1948 programı hazırlanırken eğitim konusunda ülkemizde ‘Ne öğretilim?’ anlayış ve endişesinin ön planda olduğu(MEB1983:192) ve dolayısıyla programı hazırlayanlar dersin işleniş sırasında kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklere programda genel olarak yer vermeyi yeterli görmüş olabilirler.

Sosyal Bilgiler dersi, öğretmenlerin, velilerin ve öğrencilerin büyük bir kısmı tarafından ezberlenirse öğrenilebilecek bir ders olarak görülmektedir(Çileli1995:186). 1948 programının hazırlanmasına katılan kişilerin de çoğunlukla öğretmenlerden oluşması nedeniyle programda genellikle bilişsel hedef-davranışlar kazandırmaya yönelik belirtilen strateji, yöntem ve teknikler önerilmiş olabilir.

1948 programında bulunmayan strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmemiş olması da şöyle yorumlanabilir:

Bazı strateji, yöntem ve tekniklerin (Tam öğrenme, proje yöntemi, beyin fırtınası, zıt panel vs) o dönemde henüz eğitimde kullanılmıyor olması ya da bilinmemesinden kaynaklanmış olabilir. Yine diğer alt problemlerde de belirtildiği gibi tam öğrenme, beyin fırtınası, proje yöntemi gibi strateji, yöntem ve tekniklerin eğitimde kullanılmaya başlandığı yıllar 1960-70' yıllar olduğundan 1948 programında önerilmemiştir denilebilir.

Panel, sempozyum, açıkoturum, münazara, seminer gibi teknikler tartışma teknikleri olduğundan ve istenilen zamanda, bütün yöntemlerle birlikte kullanılabileceğinden ayrıca önerme gereği duyulmamış olabilir. Gözlem ve deney yöntemleri ise genellikle Fen Bilimlerinin öğretiminde kullanılan yöntemlerdir. Bu yöntemlerin önerilmemesinin nedeni; Sosyal Bilgiler öğretiminde nasıl kullanılacağına bilinmemesi olabilir.

IV. Alt Problem

1962-1968 programlarında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

Bu alt problemlerde 1962 programı 1968 programının taslağı olduğu için 1968 programının incelenmesi yeterli görülmüştür. İlgili bulgular yöntem-teknikler ve stratejiler olmak üzere ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuş ve yoruma gidilmiştir.

1968 programında, Sosyal Bilgiler öğretimi için düz anlatım, küme çalışması, gösterip yaptırma, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, problem çözme, gezi, yaparak-yaşayarak, araştırma-inceleme, tartışma, sunuş yolu, buluş yolu, araştırma-soruşturma strateji, yöntem ve tekniklerinin önerildiği görülmüştür. Tam öğrenme, soru-cevap, görüşme, okuma, proje yöntemi, deney, gözlem, beyin fırtınası, bireysel çalışma, küçük-büyük grup tartışması, panel, sempozyum, açıkoturum, münazara, seminer, zıt panel, sergi, karşılaştırma strateji, yöntem ve tekniklerinin önerildiğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır.

Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

1968 programına temel teşkil eden 1962 program tasarısının hazırlandığı dönemde UNESCO ve Dünya Öğretmenler Federasyonu, ülkemiz de dahil olmak üzere bir çok ülkede ilköğretimi ve okul programlarının durumunu incelemiş ve programların geliştirilmesi gereken yönlerini açıklayan bir rapor hazırlamıştır.(MEB 1965:1) 1962 program taslağının hazırlanmasında da bu kuruluşların tavsiyelerinden yararlanılmıştır. Buna göre tavsiye edilen strateji, yöntem ve tekniklerin yukarıda belirtilenler olduğu söylenebilir.

Yine 1948 programında olduğu gibi 1962 program taslağı hazırlanırken 1961 yılında M.E.B. illere gönderdiği bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının görüşleri istenmiştir ve bunlardan faydalanılmıştır (MEB1983:197). Buna göre görüşleri alınan öğretmenlerin o günün şartlarında belirtilen strateji, yöntem ve teknikler dışındaki strateji, yöntem ve teknikleri bilmiyor olabilirler. Ya da mevcut okul şartlarında ancak belirtilen strateji, yöntem ve tekniklerin kullanılabileceğini düşünmüş olabilirler.

1962 programında o zamana kadar ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri, Sosyal Bilgiler adı altında toplanmıştır. Ülkemizde hala önemini koruyan konu ağırlıklı program anlayışı ile dersleri birleştirerek veya mevcut konuları üniteler haline getirmekle iyi bir Sosyal Bilgiler programı geliştirildiği düşünülmüş programın uygulama tarafı ikinci plana alınmıştır(Çileli1995:185). Bu nedenden dolayı da bulunan strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmesi yeterli görülmüş, bu konuda ayrıntılı bilgiye gerek duyulmamış olabilir.

1962 program taslağı hazırlanırken 1948 programının değerlendirilmesi yapılmış, eksik ve iyi yönleri bulunmaya çalışılmıştır(MEB1983:196). 1968 programının strateji, yöntem ve teknikler açısından 1948 programına göre açıkça,

fazla bir gelişme göstermemiş olduğu görülmüştür. Bunun sebebi de program değerlendirmelerinin hatalı veya sübjektif yollarla yapılmış olabileceğidir.

1968 programının hazırlanması sırasında 1952 yılında Wofford'un önerisi ile 25 kişilik bir öğretmen grubu ilköğretim alanında bilgi ve görgülerini artırmak amacıyla Bakanlık tarafından Amerika'nın Florida Üniversitesi'ne gönderilmiştir (MEB1983:100). Bu kişilerin gördükleri eğitimden dolayı veya orada uygulanan strateji,yöntem ve tekniklerin belirtilenler olabileceğinden dolayı ilgili strateji,yöntem ve teknikler 1968 programında önerilmiş olabilir.

1968 programında bulunmayan strateji, yöntem ve tekniklerin önerilmemiş olması da yine diğer programlarda olduğu gibi bazılarının bilinmemesi, eğitimde kullanımının yeni olması veya Sosyal Bilgiler dersinin işlenişinde nasıl kullanılacağına bilinmemesi olabilir.1968 programını hazırlandığı dönemde proje yöntemi, beyin fırtınası, tam öğrenme gibi strateji, yöntem ve teknikler Batı'da kullanılmaya başlanmıştı, ancak Türkiye'de her alandaki gelişmelerde olduğu gibi eğitim aalanındaki gelişmeler de geriden takip edilmektedir.Bu nedenle belirlenen strateji, yöntem ve teknikler henüz ülkemizde kullanılmaya başlanmamış olduğundan programda önerilmemiştir denilebilir.

Tartışma teknikleri de(açıkoturum, seminer, panel, zıtpanel vs.)tartışma yöntemi önerildiğinden dolayı ayrıca önerilmemiş olabilir. Soru-cevap yöntemi de, bütün yöntem ve tekniklerle birlikte, her zaman kullanılabilceği için ayrıca belirtme, önerme gereği duyulmamış olabilir.

V. Alt Problem

1989-1993 programında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

1993'te hazırlanan program bazı başlıklar, ünite ve konular üzerindeki küçük değişiklikler dışında 1968 programının aynısıdır. Bu nedenle ayrıca inceleme, açıklama ve yorum yapma gereği duyulmamıştır.

VI Alt Problem

1998 programında hangi strateji, yöntem ve teknikler yer almıştır?

Bu alt problemle ilgili bulgular da diğer programlarda olduğu gibi, yöntem-teknikler ve stratejiler olarak ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuş ve aynı sıra izlenerek yoruma gidilmiştir.

1998 programı üzerinde yapılan incelemelerde Sosyal Bilgiler öğretimi için öğretmenlere düz anlatım, soru-cevap, küme çalışması, görüşme, örnek olay, gösteri, dramatizasyon, proje yöntemi, problem çözme, gözlem, gezi, yaparak-yaşayarak, araştırma-inceleme, münazara-seminer, sergi, sunuş yolu, buluş yolu, araştırma-soruşturma stratejisi, yöntem, ve tekniklerinin önerilmiş olduğu görülmüştür. Buna karşılık, gösterip yaptırma, okuma, deney, beyin fırtınası, bireysel çalışma, tartışma, küçük-büyük grup tartışması, panel, sempozyum, açıkoturum, karşılaştırma, tam öğrenme stratejisi, yöntem ve tekniklerine ise yer verilmediği görülmüştür.

1998 programının hazırlanması aşamasında önceki programlar değerlendirilirken yine müfredat programı anlayışının etkisinde kalındığı görülmektedir. Çünkü 1998 programında strateji, yöntem ve tekniklere daha fazla veya daha geniş yer verilmesi beklenirken yapılan değişikliğin yalnızca bazı ünite veya konuların birleştirilmesi, çıkarılması veya eklenmesinden ibaret olduğu görülmüştür.

1998 programında strateji, yöntem ve tekniklere diğer programlarda olduğu gibi genel olarak, sadece isimleri sayılarak yer verilmiştir. Bunun yanında diğer

programlarda yer almayan birkaç yöntem ve tekniğin (gözlem, münazara-seminer, sergi) adı geçmektedir.

Bu sonuç şöyle yorumlanabilir:

Sosyal Bilimler dersinin nasıl işleneceğinin belli bir kalıp halinde verilmesi söz konusu olmayabilir. Öğretimde belli ve değişmez kurallar yerine konunun çeşidi, araçlarının ve kaynaklarının azlığı çokluğu, öğrencinin seviyesi, beceri ve yeteneklerine göre strateji, yöntem ve teknikler kullanılabilir. İşte bu anlayışa göre 1998 programını hazırlayanlar öğretmeni, dersi işlerken belli kalıp içine koymak istememiş olabilirler. Bu yüzden de programda belirtilen strateji, yöntem ve teknikleri önermiş olabilirler.

Öğretmen yetiştiren okullarda strateji, yöntem ve tekniklere dair dersler verildiğinden programı kullanacak öğretmenlerin bunları bildiği düşünülerek de önerilen strateji, yöntem ve tekniklerin hangi hedef-davranış kazandırılırken , nasıl kullanılacağını açıklama gereği duymamış olabilirler.

Öğrenci katılımını gerektiren bazı strateji, yöntem ve tekniklerin (proje yöntemi,problem çözme, araştırma-inceleme, yaparak yaşayarak vs) 1998 programında diğer programlara göre daha açık bir şekilde önerilmiş olmasına, bunların eğitimdeki öneminin anlaşılması ya da daha çok duyu organına hitap eden strateji, yöntem ve teknikler kullanıldığında daha kalıcı öğrenme sağladığına dair araştırmaların yapılmış olması olarak gösterilebilir.

Bu üç nedenden dolayı 1998 programında, belirtilen strateji, yöntem ve teknikler önerilmiş olabilir:

1998 programında bazı strateji, yöntem ve teknikler (gösterip yaptırma, okuma, deney, beyin fırtınası, bireysel çalışma, tartışma, küçük-büyük grup

tartışması, zıt panel, açikoturum, panel, sempozyum, karşılaştırma,tam öğrenme) önerilmemiştir.Bunun nedeni de şöyle açıklanabilir:

Belirtilen strateji, yöntem ve teknikler her derste ve her zaman kullanılabilir yani 1998 döneminde bilinen strateji, yöntem ve tekniklerdir. Bu yüzden programı hazırlayanlar bunları belirtme gereği duymamış olabilirler.Ancak tam öğrenme stratejisinin günümüzde öneminin anlaşılmasına rağmen 1998 programında neden önerilmediği konusunda herhangi bir yorum getirilememiştir.

VII. Alt Problem

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar hazırlanmış olan programlarda yer alan strateji, yöntem ve teknikler ne gibi gelişme göstermiştir?

Bu alt problemde Cumhuriyet' ten günümüze kadar hazırlanmış, belirtilen programlar bir arada incelenmiş, elde edilen bulgular strateji, yöntem ve teknikleri olmak üzere tablolar halinde sunulmuştur. Aynı sıra izlenerek yoruma gidilmiştir.

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar olan sürede hazırlanmış olan programlar strateji, yöntem ve teknikler açısından incelendiğinde çok fazla bir gelişme gösterdiği görülmemiştir. Örneğin 1926 programında önerilen strateji yöntem ve tekniklere 1998 programında da aynı şekilde yer verildiği 1926 programından farklı olarak görüşme,soru-cevap, proje yöntemi, münazara-seminer yöntem ve tekniklerinin önerilmiş olduğu görülmüştür. Bunun nedeni de bazı yöntem ve tekniklerin eğitimde son dönemlerde kullanılıyor olması olabilir.Daha önce belirtildiği gibi örneğin; proje yöntemi 1940'lı yıllarda, tam öğrenme 1700'lü yıllarda eğitimde yaygınlaşmaya başlamıştır (Bilen1996:175).

1926'dan 1998'e kadar olan programların hepsinde strateji,yöntem ve tekniklerin ya adı yazılmakla ya da kısa açıklamasıyla yetinilmiştir. Önerilen strateji,

yöntem ve tekniklerin hangi hedef-davranış kazandırılacağı zaman, nasıl kullanılacağına dair ifadelere yer verilmemiştir.

Bunun nedeni de şöyle açıklanabilir:

Programları hazırlayanlar öğretmeni sınıf ortamında belli sınırlar içinde bir kalıba sokmak, belli strateji,yöntem ve tekniklerle sınırlandırmak istememiş olmalarından kaynaklanabilir. Öğretmen adaylarına strateji,yöntem ve teknikler konusunda eğitim verildiğinden dolayı bunu yeterli görüp biliyor kabul edilmiş, programda ayrıca bir açıklama yapma gereği duymamış olabilirler.

Ülkemizde her okulun farklı şartlara sahip olması nedeniyle her okulda aynı strateji, yöntem ve teknikler uygulanmamaktadır. Bunun için bütün okullarda uygulanmak üzere hazırlanan programlarda strateji, yöntem ve teknikler açısından sınırlandırmaya gidilmemiş olabilir. Yani kısaca, bunlar öğretmene bırakılmıştır denilebilir.

Ayrıca programların dışında öğretmenlere yönelik, strateji, yöntem ve teknikler, bunların uygulanması ile ilgili kaynaklar mevcuttur. Öğretmenleri bu kaynaklara yöneltmek amacıyla böyle bir yol izlenmiş olabilir.

Programları hazırlayanların da Türkiye’de yüksek öğrenimlerini bitirmiş olup, ülkemizde yapılan geleneksel eğitimin etkisinden kurtulamamış olmaları, bu konudaki araştırmaların az olması da programlarda strateji, yöntem ve teknikler açısından çok fazla bir gelişmenin olmamasının nedenleri arasında sayılabilir.

ÖNERİLER

Cumhuriyet'ten günümüze kadar hazırlanan ilkokul programlarında strateji,yöntem ve tekniklerin yer alması bakımından yapılabilecek öneriler şunlar olabilir:

Programlarda önerilen strateji,yöntem ve tekniklerin sadece adına yer vermekle yetinilmeyip ilgili strateji,yöntem ve tekniğin hangi hedef-davranış kazandırılacağı zaman kullanılacağı,bunun için eğitim ortamının nasıl düzenleneceği hakkında açıklamalara yer verilebilir. Strateji,yöntem ve tekniklerin öğrenci seviyesine göre uygulama basamakları (nasıl uygulanacağı), yararları ve sınırlılıklarına yer verilebilir.

Sosyal Bilgiler dersinin her ünitesi için,kullanılacak strateji,yöntem ve tekniklerin adım adım açıklandığı eğitim durumları hazırlanıp programa konabilir. Bunun yanında farklı şartlara sahip okullarda ilgili strateji, yöntem ve tekniğin uygulanması için yapılacak hazırlık ve düzenlemeler hakkında açıklamalara,örnek eğitim durumlarına yer verilebilir.

Programlarda “Strateji,Yöntem ve Teknikler”adı altında bir bölüm oluşturulabilir. Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek strateji, yöntem ve tekniklerin nerede ve nasıl kullanılabileceği hakkında açıklamalara yer verilebilir.

Programların sonuna,hedef-davranışların, kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklerin açıkça yer verildiği örnek eğitim durumları, günlük plan örnekleri eklenebilir.

Eğitimde diğerlerine göre yeni kullanılmaya başlanan tam öğrenme stratejisi, beyin fırtınası, proje yöntemi, problem çözme gibi strateji, yöntem ve

tekniklerin bütün öğretmenler tarafından bilinmiyor olması göz önünde bulundurularak hangi durumlarda, nasıl kullanılacağı örneklerle aşama aşama açıklanabilir. Sınırlılıkları ve yararları açıklanarak öğretmenleri kullanmaya teşvik eden ifadelere yer verilebilir.

Öğretmene rehberlik açısından, küme çalışması, proje yöntemi, problem çözme, bireysel çalışma, görüşme gibi yöntem ve teknikler uygulanmadan önce öğrencilere bununla ilgili kazandırılması gerekli davranışlar hakkında bilgi verilebilir.

Önerilen strateji,yöntem ve tekniklerin Sosyal Bilgiler dersinde nasıl kullanıldığının örneklerle açıklandığı bir el kitabı hazırlanıp programlara ek olarak öğretmenlere verilmesi önerilebilir.

Bu konuda deneysel bir araştırmanın yapılması da önerilebilir.Seçilen okullara programların yanında Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklerin ayrıntılı olarak açıklandığı, örnek eğitim durumlarının yer aldığı ek kitapçıklar verilerek mevcut programın uygulandığı okullarda yapılan öğretim ve sonuçları karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

AKKUTAY, Ülker. *Milli Eğitimde Yabancı Uzman Raporlar (Atatürk Dönemi)*, Ankara, Avni Akyol Ümit Kültür Vakfı Yayınları, 1996.

AKYÜZ, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 1997.

ALKAN, C. ve M. KURT. *Özel Öğretim Yöntemleri*, Ankara, Anı Yayıncılık, 1998.

ANIL, Handan. "İlköğretim Kurumlarında Uygulanan Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir :Anadolu Üniversitesi, 1999.

ARSLAN, Mehmet. Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri.Ankara. 2000. <<http://www.meb-yayimlar.gov.tr/144/arslan.htm>>

ATA, Bahri. "Tarih Öğretimine Bilimsel Problem Çözme Yönteminin Uygulanmasına Yönelik Bir Model."(Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara:Gazi Üniversitesi, 1998.

AYDINER, Nurettin. "İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Hacettepe Üniversitesi 1995.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit. *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara, Binbaşoğlu Yayınevi, 1982.

Özel Öğretim Yöntemleri, Ankara, Anı Yayıncılık, 1987.

BLOOM, Benjamin S. *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme*, (Çev. Durmuş Ali ÖZÇELİK), İstanbul:1995.

BÜYÜKKARAGÖZ, S.Savaş. *Eğitimde Yöntemler Teknolojisi*, İzmir, Öz Eğitim Yayınları, 1997.

BÜYÜKKARAGÖZ, S. ve C. ÇİVİ . *Genel Öğretim Metodları*, İzmir, Beta Basımevi, 1999.

CİCİOĞLU, Hasan. *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişimi)*, Ankara,1982.

DEMİREL, Özcan. *Genel Öğretim Yöntemleri*, Ankara , Usem Yayınları, 1995

Eğitimde Program Geliştirme, Ankara , Şafak Matbaacılık, 1997

Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, Ankara ,Pegem Yayıncılık, 1998

ERDEM, Münire. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara , Alkım Yayınları, 1999.

FİDAN, Nurettin *Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Ankara , Alkım Yayınevi, 1996.

MEB. *İlk Mekteplerde Müfredat Programı* , Ankara, 1924

İlk Mekteplerde Müfredat Programı, Ankara, 1926

İlkokul Programı, Ankara, 1936.

İlkokul Programı, Ankara, 1948.

İlkokul Program Taslağı, Ankara, 1962.

İlkokul Programı, Ankara, 1968.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Ankara,1983.

İlkokul Programı, Ankara, 1993.

İlkokul Programı, Ankara, 1998.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim, Ankara, 1999.

ÖNCÜL, Mehmet. "Talim ve Terbiye Kurulu Kararlarının Programlar Yönünden Analizi (1984-1988)." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Ankara Üniversitesi,1990.

ÖZDEMİR, Birgül "Planlı Kalkınma Dönemlerinde (1963-1995) İlköğretim Politikalarında Gelişmeler." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu:Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 1997.

PIRİÇDANE, Meryem "İlköğretim 1.Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Gazi Üniversitesi, 1997.

RIZA, E. Tahir. *Eğitimde Yöntemler Teknolojisi*, İzmir, 1980.

SENEMOĞLU, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*, Ankara, Özsen Matbaası, 1997.

SIĞAN, Cuma. "İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul : Marmara Üniversitesi, 1997.

SÖNMEZ, Veysel. *Öğretmen El Kitabı*, Ankara, Anı Yayıncılık, 1993.

Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu, İstanbul , Milli Eğitim Basımevi, 1998.

Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Ankara, Anı Yayıncılık, 2001.

SÖZER, Ersan. *Kurramdan Uygulamaya Sosyal Bilimleri Öğretimi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

ŞAHİN, Hasan. "Öğretmen-Yönetici-Verli ve Müfettişlerin "İlkokul Programı" Hakkındaki Görüşleri (Konya İlinde Bir Araştırma)." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya : Selçuk Üniversitesi, 1990.

TAŞPOLATOĞLU, Ayşegül Esener. "Türk Milli Eğitiminde Cumhuriyet'ten Günümüze Program Geliştirme Alanındaki Gelişmeler ve Bir Eğitim Programının Temel Özelliklerine İlişkin Uzman Görüşleri." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Hacettepe Üniversitesi, 1993.

TOKLU, Sevinç. "Öğretmen Algısına Göre İlkokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Karşılaşılan Sorunlar." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir :Dokuz Eylül Üniversitesi, 1997.

UÇAR, Cevdet. "Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1.kademe) Programlarındaki Değişme ve Gelişmeler." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara : Hacettepe Üniversitesi, 1995.

YAMAN, Rahmi "Türkiye Cumhuriyeti'nde İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Evrimi." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van : 100.Yıl Üniversitesi, 1999.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**